

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Civilinės teisės ir civilinio proceso katedra**

Veronikos Mečionienės
IV kurso, komercinės teisės
studijų atšakos studentės

Magistro darbas

Atstovavimo instituto taikymas Lietuvos teismų praktikoje

Vadovas: lekt. Rimantas Simaitis
Recenzentas: asist. Egidijus Laužikas

Vilnius 2007

Turinys

Ižanga	2
I. Atstovavimo instituto samprata	5
II. Atstovaujamojo, trečiojo asmens ir atstovo interesų konflikto reglamentavimo taikymas Lietuvos teismų praktikoje	13
1. Atstovo teisių sudaryti sandorius apribojimų reglamentavimo taikymas Lietuvos teismų praktikoje	13
2. Atstovavimo teisinius santykius reglamentuojančių teisės normų taikymas sprendžiant bylas, kuriose atstovas atstovaujamojo vardu sudaro atstovaujamojo interesams prieštaraujantį sandorį	24
3. Atstovo pareigos atsiskaityti atstovaujamojam reikšmė atstovaujamojo interesų gynybai esant atstovaujamojo ir atstovo interesų konfliktui	31
III. Atstovo, atstovaujamojo vardu, neturint tam teisės ar viršijant suteiktas teises, sudarytų sandorių reglamentavimo taikymas Lietuvos teismų praktikoje	33
1. Atstovo, atstovaujamojo vardu, neturint tam teisės ar viršijant suteiktas teises, sudarytų atstovaujamojam nepritarus atstovaujamojam neprivalomų sandorių reglamentavimo taikymas Lietuvos teismų praktikoje	33
2. Tariamą ir numanomą atstovavimą reglamentuojančių teisės normų taikymas Lietuvos teismų praktikoje	39
IV. Atstovavimo instituto taikymas bylose, kuriose buvo ginčijami įgaliojimo išdavimo sandoriai, sudaryti dėl klaidos ar apgaulės	42
V. Prekybos agento ir prokūros institutų taikymas Lietuvos teismų praktikoje	45
Išvados	50
Literatūros sąrašas	55
Santrauka	59
Application of Institution of Representation in the Practice of Lithuanian Courts	60

Ižanga

Temos aktualumas ir originalumas. Pasirinkta magistro darbo tema yra aktuali ir originali tuo, jog yra nauja ir Lietuvos teisės doktrinoje kol kas neanalizuota. Kadangi nėra darbų, kuriuose būtų išsamiai išanalizuotas atstovavimo instituto taikymas Lietuvos teismų praktikoje, tikslinga atlikti išsamią ir visapusišką šios temos analizę. Taip pat atstovavimo instituto taikymas Lietuvos teismų praktikoje yra aktuali tema verslo santykių plėtrai, civilinės apyvartos supaprastinimui. Norėtusi, kad šis darbas pažadintų tolimesnes mokslines diskusijas ir paskatintų gilesnius Lietuvos teismų praktikos tyrinėjimus.

Darbo tikslas. Reikia pripažinti, kad lietuviškoje jurisprudencijoje lyg šiol nėra skirta dėmesio Lietuvos teismų praktikos analizei, taikant atstovavimą civilinėje teisėje reglamentuojančias teisės normas, kuriomis buvo ginami atstovaujamojo ir sąžiningo trečiojo asmens interesai. Tai rodo tam tikrą spragą dabartinėje jurisprudencijoje, kurią pradėti pildyti – pirminis šio darbo tikslas. Antriniai tikslai – argumentuotai kelti ir išsamiai vertinti diskutuotinus ar probleminius dabarties ir praeities atstovavimo civilinėje teisėje instituto taikymo Lietuvos teismų praktikoje klausimus, analizuoti teisės doktriną, tirti civilinės teisės nuostatas ir jas aiškinančio Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis bei formuluoti atitinkamas išvadas.

Siekiant šių tikslų darbe:

- 1) analizuojama atstovavimo instituto samprata;
- 2) analizuojamas atstovaujamojo, trečiojo asmens ir atstovo interesų konflikto reglamentavimo taikymas Lietuvos teismų praktikoje;
- 3) analizuojamas atstovo, atstovaujamojo vardu, neturint tam teisės ar viršijant suteiktas teises, sudarytų sandorių reglamentavimo taikymas Lietuvos teismų praktikoje;
- 4) analizuojamas atstovavimo instituto taikymas bylose, kuriose buvo ginčijami įgaliojimo išdavimo sandoriai, sudaryti dėl klaidos ar apgaulės;
- 5) analizuojamas prekybos agento ir prokūros institutų taikymas Lietuvos teismų praktikoje.

Tyrimo objektas yra atstovavimo civilinėje teisėje instituto taikymo Lietuvos teismų praktikoje analizė. Teisės doktrinos požiūriu tai yra mėginimas išsamiau nagrinėti sritį, kuri iki šiol stokojo teisės mokslininkų ir praktikų dėmesio. Pirmojoje šio darbo dalyje analizuojama atstovavimo instituto samprata kaip nagrinėjamos temos įvadas.

Kitose nagrinėjamo darbo dalyse siekiama nustatyti kaip buvo ginami atstovaujamojo ir trečiojo asmens interesai, taikant 1964 m. Lietuvos TSR civilinio kodekso¹ (toliau tekste – 1964 m. CK) ir 2001 m. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso² (toliau tekste – CK) teisės normas, reglamentuojančias atstovavimo teisinius santykius, taip pat kaip ginami atstovaujamojo ir sąžiningo trečiojo asmens interesai taikant atskiras CK atstovavimo teisinius santykius reglamentuojančias teisės normas. Atskirais atvejais analizuojamas ir atstovo interesų gynimas Lietuvos teismų praktikoje taikant atstovavimo teisinius santykius reglamentuojančias teisės normas. Analizuojama ir kritikuotina Lietuvos teismų praktika, taikant atstovavimo teisinius santykius reglamentuojančias teisės normas, pateikiami vertinimai ir siūlymai. Darbe nenagrinėjamas atstovavimo civiliniame procese instituto taikymas Lietuvos teismų praktikoje.

Tyrimo metodai. Darbe naudojami:

- 1) *Lyginamasis tyrimo metodas* buvo taikomas analizuojant kaip buvo ginami atstovaujamojo ir sąžiningo trečiojo asmens interesai Lietuvos teismų praktikoje taikant 1964 m. CK ir naujojo CK teisės normas, reglamentuojančias atstovavimo teisinius santykius, taip pat kaip ginami atstovaujamojo ir sąžiningo trečiojo asmens interesai taikant atskiras CK teisės normas, reglamentuojančias atstovavimo teisinius santykius, taip pat pateikiant lyginamosios analizės tam tikras išvadas;
- 2) *Sisteminis tyrimo metodas* buvo taikomas, įvertinant aiškinamų teisės normų ryšius su kitomis atstovavimo instituto normomis ar kitų civilinės teisės institutų teisės normomis ir tų normų reikšmę, taikant aiškinamas teisės normas. Pavyzdžiui, taikant atstovavimo teisinius santykius reglamentuojančias teisės normas, atstovaujamojo interesų gynybai buvo pasitelkiami bendrieji teisės principai – teisingumo, sąžiningumo (CK 1.5 str.), sutarčių teisės instituto normos (CK 6.193 str. 1 d.);
- 3) *Loginis-analitinis metodas* buvo taikomas aiškinantis teisės normų turinį ir pateikiant išvadas.

Tyrimo šaltiniai. Šio darbo pagrindinius tyrimo šaltinius lemia aptarti jo tikslai ir jiems pasiekti taikomi metodai. Pagrindinis tyrimo šaltinis šiame darbe yra atstovavimo civilinėje teisėje instituto pagrindu susiklosčiusi Lietuvos teismų praktika. Didelę reikšmę atliekant analizę turėjo Lietuvos Respublikos civilinio kodekso, Akcinių bendrovių

¹ Žinios, 1964, Nr 19-138.

² Žinios, 2000, Nr 74-2262, Nr VIII-1864.

įstatymo³, kai kurių kitų teisės aktų nuostatų analizė. Kadangi analizuojama Lietuvos teismų praktika apima laikotarpį ir iki 2001 m. liepos 1 d., darbe analizuojamos ir 1964 m. Civilinio kodekso nuostatos ir jų taikymas Lietuvos teismų praktikoje. Siekiant atskleisti atstovavimo instituto sampratą ir analizuojant teisės aktų nuostatas naudojamos teisės doktrina – mokslinėmis monografijomis, teisės aktų komentarais, vadovėliais, moksliniais straipsniais.

³ Žinios, 2000, Nr 64-1914, Nr VIII-1835.

I. Atstovavimo instituto samprata

Šioje dalyje analizuojama atstovavimo instituto samprata atskleidžiama, remiantis norminiais teisės aktais ir atstovavimo sampratos aiškinimu teisės doktrinoje ir Lietuvos teismų praktikoje.

Paprastai civilinių teisinių santykių subjektai patys sudarinėja sandorius ir atlieka kitus juridinę reikšmę turinčius veiksmus, tačiau, kaip yra išaiškinęs Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (toliau tekste – LAT), „įstatymas nedraudžia sudaryti sandorius per atstovus, išskyrus tuos sandorius, kurie dėl savo pobūdžio gali būti fizinių asmenų sudaromi asmeniškai ir kitokius sandorius, nurodomus įstatyme (1964 m. CK 63 str.). Tos pačios nuostatos įtvirtintos ir šiuo metu galiojančiame CK 2.132 straipsnio 1 dalyje“⁴. Remiantis CK 2.132 straipsnio 1 dalimi, asmenys turi teisę sudaryti sandorius per atstovus, išskyrus tuos sandorius, kurie dėl savo pobūdžio gali būti asmenų sudaromi tiktai asmeniškai ir kitokius įstatymų nurodytus sandorius. Manytina, atstovavimas civilinėje teisėje yra susijęs su civilinių teisinių santykių subjektų teisių įgyvendinimu per atstovą, „kai teisių subjektas nenori arba negali pats jų įgyvendinti“⁵, išskyrus atvejus, kai nepriklausomai nuo to nori ar nenori, gali ar negali, sandoriai gali būti asmenų sudaromi tiktai asmeniškai ir kitokiais įstatymų nurodytais atvejais.

CK 2.133 straipsnio 1 dalyje „pateikiama bendroji atstovavimo samprata ir padariniai, susiję su sandorio sudarymu per atstovą“⁶. Remiantis CK 2.133 straipsnio 1 dalimi vieno asmens (atstovo) sudarytas sandoris kito asmens (atstovaujamojo) vardu, atskleidžiant atstovavimo faktą ir neviršijant suteiktų teisių, tiesiogiai sukuria, pakeičia ir panaikina atstovaujamojo civilines teises ir pareigas. Manytina, tokia bendroji atstovavimo samprata neatspindi atstovavimo instituto taikymo ribų. Net ir tuo atveju, kai atstovas nepraneša trečiajam asmeniui, kad jis veikia atstovaujamojo vardu ir jo interesais, net ir atstovui viršijus jam suteiktas teises, pasekmės reglamentuojamos atstovavimo teisinius santykius reguliuojančiomis teisės normomis ir jose numatytais atvejais atstovo sudaryti sandoriai atstovaujamojam yra privalomi. Minėtoje atstovavimo sampratoje neatsispindi ir tai, kad atstovavimo institutu ginamos sąžiningo trečiojo asmens teisės ir teisėti interesai. Taip pat nepabrėžiamas ir esminis, kaip yra išaiškinęs LAT, atstovavimo santykių požymis, t.y. tai, kad atstovavimo santykiai yra fiduciariniai

⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. vasario 12 d. nutartis c. b. E. Peleckytė v. R. Narmontienė, 3K-3-228/2003, kat. 22.2; 27.6.

⁵ MIZARAS. V. Teisiniai atstovavimo santykiai: prokūros samprata ir ypatumai. *Justitia*, 2007. Nr 1(63). P. 32.

⁶ MIKELĖNAS. V. et al., *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. 1-asis leid.* Vilnius, 2001. P. 261.

santykiai⁷. Tai atskleisti, išaiškinti ir pabrėžti paliekama Lietuvos teismų praktikai ir teisės doktrinai. Minėtoje atstovavimo sampratoje atsispindi tai, kad atstovavimo pagrindu atsiranda atstovaujamojo, atstovo ir trečiojo asmens santykiai. Taip pat civilinės teisės teorijoje ir teismų praktikoje pažymima, kad vienas iš pagrindinių arba galima teigti pagrindinis ir išskirtinis atstovavimo teisiniams santykiams būdingas bruožas⁸ yra tas, kad atstovavimo pagrindu atsiranda trijų subjektų – atstovaujamojo, atstovo ir trečiojo asmens – dvejopo pobūdžio santykiai. Manytina, pagrindinis bruožas, bet ne vienintelis. Atstovavimo pagrindu atstovaujamas sudaro vienašalius sandorius: įgaliojimo išdavimo, pritarimo atstovo sudarytam sandoriui, kai atstovas viršija jam suteiktas teises arba veikia be įgaliojimo. Manytina, atstovavimo instituto sampratos nevertėtų tapatinti su atstovavimo samprata, tačiau atstovavimo sampratos aiškinimas teisės doktrinoje ir teismų praktikoje padeda atskleisti atstovavimo instituto sampratą, jo paskirtį.

Pirmiausia aptariami atstovo ir atstovaujamojo tarpusavio santykiai, dar vadinami atstovavimo vidiniais santykiais. Pažymėtina, kad „jiems būdingas lojalumas, šalių tarpusavio pasitikėjimas ir pagarba interesams. Civilinės teisės doktrinoje tokie santykiai vadinami fiduciariniais (pasitikėjimo). Atstovas privalo elgtis sąžiningai, ginti atstovaujamojo teises ir interesus, neveikti priešingai atstovaujamojo interesams, o atstovaujamas taip pat turi pareigą bendradarbiauti su vykdančiu jo pavedimą atstovu, suteikti visą tam būtiną informaciją, atlyginti pavedimo vykdymo išlaidas, sumokėti atlyginimą (jeigu buvo atlyginamas pavedimo vykdymas)“⁹.

2002 m. sausio 21 d. nutartyje¹⁰ LAT nurodė, kad „esminis atstovavimo santykių požymis yra jų fiduciarinis požymis, t.y. šie santykiai grindžiami šalių abipusių pasitikėjimu, atstovo lojalumu atstovaujajam, kruopščiu atstovaujamojo nurodymų vykdymu“. Kaip teigia R. Greičius, „atstovo lojalumas atstovaujajam ir kruopštus atstovaujamojo nurodymų vykdymas labiau apibūdina fiduciarines pareigas, kylančias iš fiduciarinių santykių. Kitaip sakant yra fiduciarinių santykių pasekmė. Asmuo net ir būdamas susijęs fiduciariniais santykiais su kitu asmeniu dar nebūtinai laikysis fiduciarinių pareigų“¹¹. Taigi, nors atstovo pareigos dažniausiai yra apibrėžiamos sutartimi, teisės teorija išskiria bendrąsias atstovo pareigas, kurios kyla iš fiduciarinių santykių, „iš pasitikėjimo ir konfidencialumo, kurios yra atstovavimo santykių

⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. sausio 21 d. nutartis c. b. V. Savickas v. J. Sriubaitė ir kt., 3K-3-353/2002, kat. 15.2.2.7.;22.1.

⁸ KIRŠIENĖ. J., et al. *Civilinė teisė. 2 dalis*. Vilnius, 2004. P. 82.

⁹ MIKELĖNAS. V. et al., *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. 1-asis leid.* Vilnius, 2001. P. 256.

¹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. sausio 21 d. nutartis c. b. V. Savickas v. J. Sriubaitė ir kt., 3K-3-353/2002, kat. 15.2.2.7.; 22.1.

¹¹ GREIČIUS.R. *Įmonės vadovo fiduciarinės pareigos*. Vilnius, 2005. P. 27.

pagrindas“¹² ir, manytina, bendrąsias atstovo pareigas atstovaujamajam galima apibūdinti kaip fiduciarines (pasitikėjimo). Fiduciarinės atstovo pareigos atstovaujamajam bus ne kartą minimos šiame darbe.

Atstovo ir trečiojo asmens, su kuriuo atstovas sudaro sandorį arba atlieka kitus teisinius veiksmus, tarpusavio santykiai, dar vadinami atstovavimo išoriniais santykiais. Jiems „būdinga tai, kad šalys turi elgtis sąžiningai, pavyzdžiui, atstovas turi pranešti kitai šaliai veikiąs kito asmens vardu ir interesais, privalo informuoti apie jam suteiktas teises, jų ribojimus <...>, o trečiasis asmuo turi teisę pareikalauti, kad atstovas pateiktų įgaliojimą ir jo kopiją“¹³. Atstovavimo fakto atskleidimas turi didelę reikšmę atstovaujamojo ir trečiojo asmens tarpusavio teisėms ir pareigoms. Atstovavimo faktas atskleidžiamas atstovui parodant trečiajam asmeniui įgaliojimą arba atstovavimą numanant iš konkrečių aplinkybių, kuriomis atstovas veikia (esant numanomam atstovavimui).

Remiantis Civilinio kodekso 2.132 straipsnio 2 dalimi, atstovauti galima sandorio, įstatymų, teismo sprendimo ar administracinio akto pagrindu. Atsižvelgiant į tai, kuo remiantis atstovui suteikiamos teisės veikti atstovaujamojo vardu ir interesais, civilinės teisės doktrinoje skiriamas savanoriškas (sutartinis) atstovavimas ir atstovavimas pagal įstatymą.

Savanoriškas (sutartinis) atstovavimas. Labiausiai paplitęs atstovavimo pagrindas yra sutartis. Esant sutartiniam atstovavimui, „vidinius atstovaujamojo ir atstovo santykius reguliuoja jų sudaryta sutartis (pvz., pavedimo, paslaugų), o išoriniams atstovavimo santykiams skiriamas įgaliojimas, t. y. atstovo ir trečiojo asmens, su kuriuo nustatyti ir palaikyti santykius išduodamas įgaliojimas, santykiams. Įgaliojimas parodo, kokius sandorius ir kitokius teisinius veiksmus su trečiuoju asmeniu turi atlikti įgaliojimo turintis atstovaujamojo ir atstovo santykius lemia tarp jų atsiradęs prievolinis teisinis santykis, bet ne įgaliojimas. Kita vertus, pripažįstama, kad įgaliojimo ir vidinius atstovavimo santykius reguliuojančios sutartys turi bendrų bruožų: vidinius atstovaujamojo ir atstovo santykius patvirtinantis prievolinis santykis nustato tikslą, kuriam įgyvendinti išduodamas įgaliojimas, numato atstovo įsipareigojimus, kurie, siekiant to tikslo, turi būti vykdomi“¹⁴.

Remiantis Lietuvos teismų praktika, įgaliojimo samprata yra nustatyta CK 2.137

¹² KIRŠIENĖ. J., et al. *Civilinė teisė. 2 dalis*. Vilnius, 2004. P. 85.

¹³ MIKELĖNAS. V. et al., *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. 1-asis leid.* Vilnius, 2001. P. 256.

¹⁴ MIZARAS. V. Teisiniai atstovavimo santykiai: prokūros samprata ir ypatumai. *Justitia*, 2007. Nr 1(63). P. 33.

straipsnyje¹⁵. Įgaliojimas patvirtina, kad atstovui suteikiamos atitinkamos teisės veikti atstovaujamojo vardu, nustatant, palaikant ar pakeičiant santykius su trečiaisiais asmenimis, taip pat apibrėžia suteiktų teisių apimtį ir turinį.

Atstovavimas pagal įstatymą. Atstovavimas pagal įstatymą galimas, kai tai numato įstatymas, esant teismo sprendimui ir remiantis administraciniu aktu. Tuomet atstovo įgaliojimai būna nustatyti įstatyme, teismo sprendime, administraciniame akte.

Manytina, toks išskyrimas sutartinio atstovavimo ir atstovavimo pagal įstatymą yra diskutuotinas: tiek sutartinis atstovavimas, tiek taip vadinamas atstovavimas pagal įstatymą yra pagrįsti įstatymu. Įgaliojimo išdavimas ir įgalinimų apimtys taip pat, manytina, remiasi įstatymu.

Manytina, atskleidžiant atstovavimo sampratą, svarbu žinoti, kad teisės doktrinoje pagal tai, kaip tretysis asmuo suvokia sudaręs sandorį su atstovu, išskiriamos šios atstovavimo rūšys: atskleistas atstovavimas, neatskleistas atstovavimas, numanomas atstovavimas ir tariamas atstovavimas¹⁶. Nagrinėjamos temos analizei, manytina, svarbu būtų pateikti numanomo ir tariamo atstovavimo sampratą.

Numanomas atstovavimas. Remiantis Civilinio kodekso 2.133 straipsnio 2 dalimi, atstovo teisės gali būti suprantamos iš aplinkybių, kuriomis atstovas veikia (pardavėjas mažmeninėje prekyboje, kasininkas ir pan.). Jeigu asmuo savo elgesiu davė rimtą pagrindą tretiesiems asmenims manyti, kad jis paskyrė kitą asmenį savo atstovu, tai tokio asmens atstovaujamojo vardu sudaryti sandoriai yra privalomi atstovaujajam, t. y. sukuria šiam civilinių teisių ir pareigų. Numanomo atstovavimo atvejais reikia įrodyti ir nustatyti aplinkybes, kurios leido trečiajam asmeniui protingai manyti, kad jis sudaro sandorį su atstovu. Tokių aplinkybių neįrodžius, turėtų būti pripažįstama, kad numanomo atstovavimo nebuvo. Numanomą atstovavimą pripažįsta ir Lietuvos teismų praktika. Tai kitos šio darbo dalies tema.

Tariamas atstovavimas. Remiantis Civilinio kodekso 2.133 straipsnio 9 dalimi, jeigu atstovas veikė viršydamas savo teises, tačiau tokiu būdu, jog trečiasis asmuo turėjo rimtą pagrindą manyti, kad sudaro sandorį su tokią teisę turinčiu atstovu, sandoris privalomas atstovaujajam, išskyrus atvejus, kai kita sandorio šalis žinojo ar turėjo žinoti, kad atstovas viršija savo teises. Tariamo atstovavimo atvejais būtina tikrinti, ar atstovaujamojo veiksmai buvo tokie, kad protingas žmogus analogiškoje situacijoje patikėtų esant atstovavimo santykius, t. y. turi būti aiškinamasi, ar buvo objektyvių aplinkybių, leidžiančių asmenį laikyti kito asmens atstovu. Jei trečiasis asmuo, įvertinęs

¹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. sausio 17 d. nutartis c. b. *L. Aleliūnienė v. Ž. Prasčiūnienė*, 3K-3-45/2005, kat. 28.2; 21.4.1.1.

¹⁶ KIRŠIENĖ, J., et al. *Civilinė teisė. 2 dalis*. Vilnius, 2004. P. 91.

visas aplinkybes, turėjo pagrindo manyti sudarąs sandorį su tam teisę turinčiu asmeniu ir protingas žmogus analogiškoje situacijoje būtų pasielgęs taip pat, sandoris sukelia padarinių atstovaujajam. Tariamą atstovavimą taip pat pripažįsta Lietuvos teismų praktika. Tai kitos šio darbo dalies tema.

Manytina, atstovavimo instituto taikymo Lietuvos teismų praktikoje analizei svarbu atskleisti komercinio atstovavimo sampratą.

Komercinis atstovavimas. Komercinis atstovavimas visose teisinėse sistemose yra specialiai reglamentuojamas¹⁷. Jis peržengia Civilinio kodekso ribas ir todėl reguliuojamas dar ir įstatymais, skirtais teisės subjektų veiklai reglamentuoti. Lietuvos Respublikoje komercinį atstovavimą reguliuoja Civilinio kodekso 2 knygos XII skyrius, Akcinių bendrovių įstatymas, Ūkinių bendrijų įstatymas, Žemės ūkio bendrovių įstatymas ir kiti teisės aktai. Komercinio atstovavimo normos yra specialiosios bendrųjų atstovavimo nuostatų (CK 2.132 – 2.151 str.) atžvilgiu, todėl bendrosios atstovavimo nuostatos taikomos komerciniam atstovavimui tiek, kiek kitokio reguliavimo nenumato specialiosios komercinio atstovavimo taisyklės. Civilinio kodekso 2 knygos XII skyriaus teisės normos komercinio atstovavimo atveju taikomos tik tiek, kiek šio instituto nereglamentuoja specialūs norminiai aktai.

Remiantis teisės doktrina atstovavimo institutą, kaip ir kitus civilinės teisės institutus, galima būtų apibūdinti kaip civilinės teisės sistemos elementą, apjungiantį civilinės teisės normas, reglamentuojančias tam tikrus civilinės teisės reguliuojamus santykius, minėtu atveju – atstovavimo teisinius santykius. Tačiau teisės doktrinoje taip pat pažymima, kad atstovavimo institutas, „nepaisant savo svarbos, sulaukia nepakankamai mokslininkų dėmesio ir dažniausiai nagrinėjamas kaip sutarčių, deliktinės, bendrovių arba kitos teisės šakos (ne šakos, o instituto – aut.) dalis, o ne kaip atskiras institutas, todėl trūksta nuoseklios ir išsamios šio „teisinio stebuklo“ mokslinės analizės bei pagrindimo<...>. Atstovavimo instituto taikymas ne visada būna paprastas ir aiškus. Neretai ginčai dėl atstovavimo teisėtumo ir per atstovą sudarytų sandorių padarinių sprendžiami teismuose“¹⁸.

Teiginio, kad atstovavimo institutas yra atskiras ir svarbus civilinės teisės institutas, pagrindimui pasitelkiama atstovavimo teisinių santykių civilinėje teisėje reglamentavimo raida ir teisės doktrina. Manytina, tai padės atskleisti atstovavimo instituto sampratą.

Lietuvai 1990 m. kovo 11 d. atstačius Nepriklausomybę atkurti savąjį Lietuvos civilinį kodeksą taip kaip atkūrė savąjį civilinį kodeksą Latvijos valstybė nebuvo

¹⁷ STANISLOVAITIS. M. *Lietuvos komercinė teisė*. Vilnius, 2003. P. 75.

¹⁸ KIRŠIENĖ. J., et al. *Civilinė teisė. 2 dalis*. Vilnius, 2004. P. 82.

galimybės¹⁹ todėl liko galioti sovietinės civilinės teisės šaltiniai, tame tarpe Lietuvos TSR civilinis kodeksas, kurio 63-76, 397-405 ir 473 straipsniai reguliavo atstovavimo santykius. Sovietinio komercinės teisės kodekso nebuvo, nes sovietiniais laikais nebuvo ir negalėjo būti asmeninės (privatinės) nuosavybės todėl nebuvo reglamentuojamas komercinis atstovavimas.

1990-2000 m. laikotarpiu sovietiniai civiliniai įstatymai buvo pritaikomi prie iš naujo formuojamų turtinių santykių, nuolatos ir gana smarkiai buvo koreguojamas sovietinis Civilinis kodeksas, tuo pačiu buvo išleidžiami nauji įstatymai reglamentuojantys atstovavimo teisinius santykius – Prekybos²⁰, Akcinių bendrovių, Žemės ūkio bendrovių²¹ ir kiti įstatymai.

2001 m. liepos 1 d. įsigaliojo naujasis Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, kurio antros knygos „Asmenys“ III dalies XI skyriuje „Bendrosios nuostatos“ ir XII skyriuje „Komercinis atstovavimas“ reglamentuojami atstovavimo teisiniai santykiai²².

Nors ir išimtiniais atvejais, tačiau atstovavimo teisiniai santykiai reguliuojami tarptautinių organizacijų ir Europos Bendrijos²³.

Atstovavimo instituto taikymas ne visada būna paprastas ir aiškus todėl, kad atstovavimo institutas yra tiesiogiai susijęs su daugeliu civilinės teisės institutų.

¹⁹ Iki 1940 m. įvykusios okupacijos Lietuvoje visuomeniniai santykiai nors ir buvo dalinai reglamentuojami nacionaliniais teisės aktais, tačiau jie “negalėjo sudaryti išbaigtos sistemos, palikdavo aibes spragų, kurios praktiškai ir toliau būdavo užpildomos normomis, esančiomis recepuotose teisės aktuose”(žiūr. MAKSIMAITIS. M. *Civiliniai įstatymai Lietuvos teritorijoje pirmojoje XX amžiaus pusėje*. Vilnius, 2005. P.24). Ir “tik 1937 m. Valstybės Taryboje buvo sudaryta komisija lietuviškam civiliniam kodeksui rengti, tačiau jos darba nutraukė 1940 metais prasidėjusi sovietinė okupacija”(žiūr. ten pat)

²⁰ Žinios, 1995, Nr. 10-204, Nr. I-747. Negalioja nuo 2001.11.28. Negaliojimą nusakantis dokumentas: Žinios, 2001, Nr. 99-3530, Nr. IX-599.

²¹ Žinios, 1991, Nr 13-328, Nr I-1222.

²² Pasaulyje yra žinomos dualistinės ir monistinės civilinės teisės sistemos. Prancūzijos prekybos kodeksas, priimtas 1808 metais ir tebegaliojantis iki šiol, nors ir gerokai pakeistas, ir 1804 metų Napoleono kodeksas – šie du kodeksai suformavo dualistinę civilinės teisės sistemą, kuri Prancūzijos pavyzdžiu buvo įtvirtinta kai kuriose kitose šalyse. Dualistinė civilinės teisės sistema įtvirtinta Vokietijoje. Ji funkcionavo Rusijoje, kuri daugeliu aspektų buvo perėmusi Vokietijos ir Prancūzijos teises doktrinas. Tačiau dauguma pasaulio šalių nesilaiko dualistinės civilinės teisės sistemos, o kai kurios (pvz., Italija) tokios sistemos atsisakė. Tai nereiškia, kad komercinės teisės problemų tose šalyse nėra. Čia civilinėje teisėje išskiriami bendrieji civiliniai ir komerciniai teisės subjektai, sutartys, komercinis atstovavimas ir kiti klausimai. Tokioms šalims priklauso Rusija, Japonija, Lenkija, Lietuva (po nesėkmingo bandymo 1996 m. įgyvendinti dualistinę teisės sistemą 2001 m. liepos 1 d. įsigaliojusiame naujajame Civiliniame kodekse apjungus civilinę ir komercinę teisę, t.y. įgyvendinus monistinę teisės sistemą) ir kitos šalys. Tokia pozicija ir Stanislovaičio M. (STANISLOVAITIS. M. *Lietuvos komercinė teisė*. Vilnius, 2003. P. 8.).

²³ 1986 m. gruodžio 18 d. Europos Bendrijos Tarybos direktyva 86/653/EEB dėl valstybių narių įstatymų, susijusių su nepriklausomais komerciniais atstovais, suderinimo (OL 1986, L 382/17). Šios direktyvos nuostatos įgyvendintos CK 2.152-2.168 str. Kiek tai susiję su bendrovių teise, atstovavimo juridiniams asmenims klausimai derinti 1968 m. kovo 9 d. Europos Bendrijos tarybos direktyvoje 68/151/EEB dėl apsaugos priemonių, kurių valstybės narės siekdamos suvienodinti tokias apsaugos priemones visoje Bendrijoje, reikalauja iš Europos Bendrijos sutarties 58 straipsnio antroje pastraipoje apibūdintų bendrovių jų narių ir kitų interesų apsaugai, koordinavimo. Darbo grupės, rengiančios Europos civilinio kodekso projektą, iniciatyvos apima ir atstovavimo instituto reguliavimą, tačiau kol kas atstovavimo nuostatos nėra parengtos. Tokia pozicija ir Mizaro V. (MIZARAS V. Teisiniai atstovavimo santykiai: prokūros samprata ir ypatumai. *Justitia*, 2007, Nr 1. P.32).

Pavyzdžiui, atstovavimo institutas yra glaudžiai susijęs su sutarčių teisės institutu. „Asmuo, pavesdamas sudaryti sutartį atstovui, kartu paveda jam išreikšti savo, t. y. atstovaujamojo, valią. Tačiau galimi atvejai, kai atstovas, sudarydamas sutartį, nukrypsta nuo atstovaujamojo nurodymų ir neišreiškia jo valios arba ją iškreipia. Tada kyla per atstovą sudarytos sutarties galiojimo problema. Štai kodėl atstovavimas, nors ir nebūdamas sutarčių teisės reguliavimo dalykas, yra labai svarbus tiesiogiai su sutarčių teise susijęs institutas“²⁴.

Manytina, remiantis atstovavimo teisinių santykių civilinėje teisėje reglamentavimo raida ir tuo, kad atstovavimo institutas susijęs su daugeliu civilinės teisės institutų, galima būtų teigti, kad atstovavimo institutas yra atskiras ir svarbus civilinės teisės institutas, o tai, kad atstovavimo institutas susijęs su daugeliu civilinės teisės institutų tik pabrėžia atstovavimo instituto taikymo Lietuvos teismų praktikoje analizės svarbą.

Atstovavimo teisiniai santykiai civilinėje teisėje turi panašumų į atstovavimo civiliniame procese teisinius santykius. Paprastai atstovavimo teisiniai santykiai tiek civilinėje teisėje, tiek civiliniame procese atsiranda tais pačiais pagrindais, pavyzdžiui, pavedimo sutarties pagrindu. Tiek civilinėje teisėje, tiek civiliniame procese atstovavimo teisiniai santykiai atsiranda tarp trijų subjektų – atstovaujamojo, atstovo ir trečiojo asmens. Galima būtų rasti ir daugiau panašumų ir tuo remiantis galima būtų manyti atstovavimą civiliniame procese esant bendruoju civiliniu atstovavimu arba viena iš bendrojo civilinio atstovavimo rūšių.

Tačiau skiriasi atstovavimo civilinėje teisėje ir civiliniame procese tikslai. Atstovavimo civiliniame procese tikslas yra teikti asmenims kvalifikuotą teisinę pagalbą ar teisines paslaugas, tuo padedant teismui tinkamai įgyvendinti civilinio proceso tikslus ir todėl jaučiamas viešasis atstovavimo instituto pobūdis. Tuo tarpu atstovavimo civilinėje teisėje tikslas yra sandorių sudarymas ar kitokių įstatymu neuždraustų teisinių veiksmų atstovaujamojo interesais atlikimas. Dažniausiai atstovavimo civilinėje teisėje tikslai yra konkretni, nukreipti į konkretaus sandorio sudarymą ar veiksmų atlikimą. Yra ir daugiau atstovavimo civilinėje teisėje ir civiliniame procese skirtumų, pavyzdžiui, skiriasi atstovo įgaliojimų apimtis. Civiliniame procese atstovo įgalinimai nustatyti įstatyme ir ne tokia apimtimi kaip civilinėje teisėje priklauso nuo atstovaujamojo valios (LR CPK 59 str.). Atstovaujamas atstovo įgalinimus „gali tik susiaurinti“²⁵. Tuo tarpu civilinėje teisėje atstovų įgaliojimų ribos nustatomos įgaliojime ir priklauso tik nuo atstovaujamojo valios.

²⁴ MIKELĖNAS, V. *Sutarčių teisė. Lyginamoji studija*. Vilnius, 1997. P. 203.

²⁵ DRIUKAS A., VALANČIUS V. *Civilinis procesas: teorija ir praktika. II tomas* Vilnius: Vilniaus spauda, 2006. P. 15.

Sutinkama su I. Žalėnienės nuomone, kad galima būtų manyti atstovavimą civiliniame procese esant bendruoju civiliniu atstovavimu arba viena iš bendrojo civilinio atstovavimo rūšių, jei „civilinio proceso teisėje nerastume atstovavimą civiliniame procese reglamentuojančių normų arba rastume tik blanketinę normą, pavyzdžiui, kad „atstovavimą civiliniame procese reglamentuoja civilinio kodekso normos“. Tačiau pažvelgę į atitinkamas teisės aktų nuostatas matome, kad 1964 m. LR CPK atstovavimui civiliniame procese buvo skirti 42-52 str., o galiojančiame LR CPK – 51-60 str.“²⁶. Remiantis paminėtais skirtumais ir tuo, kad atstovavimą civiliniame procese reglamentuoja ir LR CK, ir LR CPK²⁷ normos, priimtina I. Žalėnienės nuomonė²⁸, kad atstovavimą civiliniame procese reglamentuojančios teisės normos priskirtinos tarpšakiniam atstovavimo institutui, jungiančiam savyje kelių teisės šakų normas.

Išanalizavus I. Žalėnienės ir kitų autorių mintis bei atitinkamų teisės aktų nuostatas ir nustačius atstovavimo civiliniame procese vietą teisės sistemoje, šiame darbe atstovavimo civiliniame procese instituto taikymo Lietuvos teismų praktikoje analizė, nebus atliekama, nes šiame darbe apsiribojama atstovavimo civilinėje teisėje instituto taikymo analize Lietuvos teismų praktikoje.

Išanalizavus norminių teisės aktų nuostatas ir atstovavimo sampratos aiškinimus teisės doktrinoje ir Lietuvos teismų praktikoje, galima būtų pateikti atstovavimo civilinėje teisėje instituto sampratą.

Atstovavimo civilinėje teisėje institutas – yra atskiras ir svarbus civilinės teisės institutas, susijęs su daugeliu civilinės teisės institutų, apjungiantis tas civilinės teisės normas, kurių pagalba reguliuojami atstovavimo teisiniai santykiai, atsirandantys tarp trijų subjektų – atstovaujamojo, atstovo ir trečiojo asmens, kurių pagrindu atstovui atsiranda fiduciarinės pareigos atstovaujajam ir kurių pagrindu atstovas sudaro sandorius, kurie gali sukurti, pakeisti ar panaikinti atstovaujamojo teises ir pareigas.

²⁶ ŽALĖNIENĖ. I. *Atstovavimas civiliniame procese (teoriniai ir praktiniai aspektai)*. Vilnius, 2005. P. 73.

²⁷ Žinios, 2002, Nr. 36-1340, Nr. IX-743.

²⁸ ŽALĖNIENĖ. I. *Atstovavimas civiliniame procese (teoriniai ir praktiniai aspektai)*. Vilnius, 2005. P. 84.

II. Atstovaujamojo, trečiojo asmens ir atstovo interesų konflikto reglamentavimo taikymas Lietuvos teismų praktikoje

1. Atstovo teisių sudaryti sandorius apribojimų reglamentavimo taikymas Lietuvos teismų praktikoje

Neatsitiktinai atstovo teisių sudaryti sandorius apribojimų reglamentavimo taikymo Lietuvos teismų praktikoje analizė patalpinama II darbo dalyje: atstovaujamojo, trečiojo asmens ir atstovo interesų konflikto sprendimas Lietuvos teismų praktikoje. Manytina, kad tiek šiuo atveju, tiek tuo atveju, kai atstovas atstovaujamojo vardu sudaro atstovaujamojo interesams prieštaraujantį sandorį galima kalbėti apie interesų konflikto sprendimą Lietuvos teismų praktikoje. Esminis skirtumas yra tas, kad atstovo teisių sudaryti sandorius apribojimais įstatymų leidėjas, tarytum nustatė prezumpciją, t.y. teiginį, kurio nereikia įrodinėti: trečiasis asmuo nesąžiningas visais atvejais ir trečiojo asmens sąžiningumo nereikia įrodinėti. Pakanka atstovaujajam įrodyti atstovo sudaryto sandorio su pačiu savimi, su tuo asmeniu, kurio atstovas jis tuo metu yra, su savo sutuoktiniu bei tėvais, vaikais ar kitais artimaisiais giminaičiais buvimo faktą ir tokie sandoriai teismo turėtų būti pripažinti negaliojančiais. Manytina, toks reguliavimas nustatytas, nes sutuoktinis bei tėvai, vaikai ar kiti artimieji giminaičiai turėtų atitikti vidutiniškai protingo, rūpestingo ir atidaus žmogaus statusą ir turėtų žinoti apie galimą interesų konfliktą. Įstatymų leidėjas taip pat nustatė, kad minėti atstovo teisių sudaryti sandorius apribojimai įstatyme numatytais atvejais nebus taikomi. Pateikiama ir tokių atvejų analizė.

Kaip jau šiame darbe buvo minėta, remiantis 1964 m. CK 63 str. „piliečiai ir juridiniai asmenys turi teisę sudarinėti sandorius per atstovus, išskyrus tuos sandorius, kurie dėl savo pobūdžio gali būti piliečių sudaromi tikrai asmeniškai, ir kitokius sandorius, nurodomus įstatyme“. 1964 m. CK galiojo iki 2001 m. liepos 1 d. Tos pačios nuostatos įtvirtintos ir šiuo metu galiojančiame CK 2.132 str. 1 dalyje: „Asmenys turi teisę sudaryti sandorius per atstovus, išskyrus tuos sandorius, kurie dėl savo pobūdžio gali būti asmenų sudaromi tikrai asmeniškai, ir kitokius įstatymų nurodytus sandorius“ ir jas galima būtų apibūdinti kaip bendrąją taisyklę, kad civilinių teisinių santykių subjektai turi teisę sudaryti sandorius ne tik patys, bet ir per atstovus.

Nežiūrint į tai, įstatymai numato tam tikrus atstovo teisių sudaryti sandorius apribojimus. Iki 2001 m. liepos 1 d. galiojusiam Civiliniame kodekse, atstovo teisės ribojo 65 straipsnis, o šiuo metu galiojančiame – CK 2.134 straipsnis. Remiantis 1964 m.

CK 65 straipsniu, „atstovas negali sudarinėti atstovaujamojo vardu sandorių nei su pačiu savimi, nei su kitu asmeniu, kurio atstovas jis yra tuo pačiu metu“. Šiuo metu galiojančiame CK 2.134 straipsnio 1 dalyje apribojimai yra išplėsti nurodant, kad sandoriai negali būti sudaryti taip pat su savo sutuoktiniu (partneriu), tėvais, vaikais bei kitais artimais giminaičiais.

1999 m. gegužės 24 d. nutartyje²⁹ LAT konstatavo, kad atstovo sudaryta sutartis laikytina teisėta, jeigu atstovas turėjo reikiamus įgaliojimus sudaryti sutartį, veikė atstovaujamojo vardu ir interesais, neketino sukurti teisių ir pareigų sau asmeniškai, tačiau byloje nustatyta, kad atstovė, sudarydama žemės dovanojimo sutartį, veikė priešingai atstovaujamosios interesams ir kartu atstovavo ne jai (atstovaujamajai), o savo dukrai todėl atstovo sudaryta sutartis nelaikytina teisėta.

LAT konstatavo, kad įstatymas draudžia atstovo ir atstovaujamojo interesų konfliktą, numatydamas atstovo teisių sudarinėti sandorius apribojimus. Atstovas negali sudaryti sandorių atstovaujamojo vardu su pačiu savimi, su kitu asmeniu, kurio atstovas jis yra tuo pačiu metu (1964 m. CK 65 str.). Šioje nutartyje Lietuvos Aukščiausiojo teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija konstatuoja, kad atstovas negali sudarinėti sandorių atstovaujamojo vardu su savo artimais giminaičiais, nes tokių sandorių sudarymas sukelia interesų konfliktą. Naujajame CK atstovo ir atstovaujamojo interesų konfliktas reglamentuojamas CK 2.134 straipsnio 1 dalyje. Naujojo CK 2.134 str. 1 dalyje numatyta, kad atstovaujamojo reikalavimu sandoriai gali būti pripažinti negaliojančiais, t. y. tokie sandoriai yra nugrinčijami sandoriai (CK 1.79 str.). Manytina, šioje byloje LAT konstatuodamas, kad atstovas negali sudarinėti sandorių atstovaujamojo vardu su savo artimais giminaičiais, nes tokių sandorių sudarymas sukelia interesų konfliktą, plečiamai aiškino 1964 m. CK 65 straipsnio normas.

1999 m. spalio 27 d. nutartyje³⁰ LAT konstatavo, kad atstovas atstovaujamojo vardu sudarydamas sandorius, veikė kitos šalies (sutuoktinės) interesais ir faktiškai atstovavo kitą šalį (sutuoktinę). Sandoris sudarytas esant atstovo ir atstovaujamojo interesų konfliktui, pažeidžiant imperatyvias įstatymo normas (1964 m. CK 65 str.), todėl pripažintinas negaliojančiu. Matome, kad šioje byloje LAT taip pat plečiamai aiškino 1964 m. CK 65 str. normas.

2003 m. spalio 8 d. nutartyje³¹ LAT konstatavo, kad atstovas atstovaujamojo vardu

²⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 1999 m. gegužės 24 d. nutartis c. b. *J. Kručaitė v. A. Jurkevičienė ir kt.*, 3K-3-157/1999, kat. 42.

³⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 1999 m. spalio 27 d. nutartis c. b. *P. Simanovič v. Z. Samanavičienė ir kt.*, 3K-3-721/1999, kat. 42.

³¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. spalio 8 d. nutartis c. b. *M. Zembžycki v. L. Mikalčienė*, 3K-3-921/2003, kat. 15.2.1.1; 18.2.

sudarė sandorį su savo sutuoktine, tuo tarpu įstatymas draudžia atstovo ir atstovaujamojo interesų konfliktą, numatydamas atstovo teisių sudarinėti sandorius apribojimus (1964 m. CK 65 str., 2001 m. CK 2.134 str.). Sudaręs sandorį su savo sutuoktine, atstovas <...> sudarė sandorį su pačiu savimi.

Manytina, toks LAT konstatavimas, kad atstovas sudarė sandorį su pačiu savimi, kritikuotinas, nes remiantis susiklosčiusia teismų praktika, kaip jau buvo minėta, atstovas ne tik negali sudarinėti sandorių su pačiu savimi, bet ir „atstovas negali sudarinėti sandorių atstovaujamojo vardu su savo artimaisiais giminaičiais, nes tokių sandorių sudarymas sukelia interesų konfliktą“³².

2005 m. kovo 2 d. nutartyje³³ LAT konstatavo, kad iš bylos duomenų matyti, kad abu įgaliotiniai veikė ne įgaliotojo, o savo ir savo artimųjų interesais. 1964 m. CK 65 straipsnyje buvo aptartas galimas atstovo ir atstovaujamojo interesų konfliktas ir tuo tikslu nustatyti atstovo teisės sudarinėti sandorius apribojimai. Teismų praktikoje senojo CK 65 straipsnis buvo aiškinamas plečiamai. LAT nutartyse įtvirtinta nuostata, kad atstovas negali sudarinėti sandorių atstovaujamojo vardu ne tik su pačiu savimi, bet ir su savo artimais giminaičiais, nes tokių sandorių sudarymas sukelia interesų konfliktą³⁴.

Sprendžiant šį konkretų ginčą (ir kitus tokio pobūdžio ginčus dėl sandorių sudarytų iki įsigaliojant naujam CK – aut.), kaip pabrėžia LAT, būtina atsižvelgti ir į teisės normas, ribojančias atstovo teises sudaryti sandorius, raidą. Šiuo metu galiojančio CK 2.134 straipsnio 1 dalyje nustatytas draudimas atstovui atstovaujamojo vardu sudaryti sandorius nei su pačiu savimi, nei su tuo asmeniu, kurio atstovas jis tuo metu yra, taip pat su savo sutuoktiniu bei tėvais, vaikais ir kitais artimaisiais giminaičiais. Tokie sandoriai gali būti pripažinti negaliojančiais atstovaujamojo reikalavimu. Artimieji giminaičiai apibrėžti CK 3.135 straipsnyje – artimaisiais giminaičiais pripažįstami tiesiosios linijos giminaičiai iki antrojo laipsnio imtinai (tėvai ir vaikai, seneliai ir vaikaičiai) ir šoninės linijos antrojo laipsnio giminaičiai (broliai ir seserys).

Šioje nutartyje LAT konstatavo, kad abu įgaliotiniai veikė priešingai įgaliotojo interesams, todėl pripažino nuo jų sudarymo momento sandorius negaliojančiais.

2004 m. kovo 10 d. nutartyje³⁵ LAT konstatavo, kad „imperatyvi materialinės teisės norma, apribojanti sudaryti sandorius per atstovą, buvo numatyta plečiamai aiškinant

³² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 1999 m. gegužės 24 d. nutartis c. b. *J. Kručaitė v. A. Jurkevičienė ir kt.*, 3K-3-157/1999, kat. 42.

³³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. kovo 2 d. nutartis c. b. *A. M. Sidaras v. R. Sidaras*, 3K-3-146/2005, kat. 45.6.

³⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 1999 m. gegužės 24 d. nutartis c. b. *J. Kručaitė v. A. Jurkevičienė ir kt.*, 3K-3-157/1999, kat. 42.

³⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. kovo 10 d. nutartis c. b. *R. Vaičienė v. J. Diržienė*, 3K-3-186/2004, kat. 15.2.1.1.; 22.1.

1964 m. CK 65 straipsnį bei tiesiogiai numatyta 2000 m. CK 2.134 straipsnio 1 dalyje, kuriame nurodyta, jog atstovas atstovaujamojo vardu negali sudaryti sandorių nei su pačiu savimi, nei su tuo asmeniu, kurio atstovas jis tuo metu yra, taip pat su savo sutuoktiniu bei tėvais, vaikais ir kitais artimaisiais giminaičiais. Tokie sandoriai gali būti pripažinti negaliojančiais atstovaujamojo reikalavimu. Pažymėtina, kad aiškinant artimųjų giminaičių sąvoka būtina atsižvelgti į CK 3.135 straipsnį, kuriame, kaip jau šiame darbe buvo minėta, numatyta, kad artimaisiais giminaičiais pripažįstama tiesiosios linijos giminaičiai iki antrojo laipsnio imtinai (tėvai ir vaikai, seneliai ir vaikaičiai) ir išorinės linijos antrojo laipsnio giminaičiai (broliai ir seserys).

2005 m. birželio 20 d. nutartyje³⁶ LAT konstatavo, kad ieškovas (įgaliotojas) pareiškė ieškinį dėl įgaliotinės sudarytų sandorių pripažinimo negaliojančiais, nes byloje minimų sandorių sudarymas neatitiko jo valios ir interesų, o jų sudarymas su artimaisiais giminaičiais sukėlė interesų konfliktą. Sandoriai buvo sudaryti iki įsigaliojant naujajam CK, todėl taikytinas 1964 m. CK, konkrečiai CK 65 straipsnis.

Taigi, tiek iki 2001 m. liepos 1 d. galiojusio CK 65 straipsnyje, tiek šiuo metu galiojančio CK 2.134 straipsnyje nustatytais atstovo teisių sudaryti sandorius apribojimais Lietuvos teismų praktikoje buvo ginamos atstovaujamojo teisės ir teisėti interesai. Šiuo metu galiojančio CK 2.134 straipsnio 1 dalyje atstovo teisių sudaryti sandorius apribojimai išplėsti, nurodant, kad sandoriai negali būti sudaryti taip pat su savo sutuoktiniu (partneriu), tėvais, vaikais bei kitais artimaisiais giminaičiais. Tuo remiantis galima teigti, kad atstovaujamojo interesai įstatymu yra dar labiau ginami, kai tuo tarpu Lietuvos teismų praktika dar iki įsigaliojant naujajam CK plečiamai aiškino 1964 m. CK 65 straipsnį ir tokiu būdu gynė atstovaujamojo interesus taip pat kaip dabar jie ginami ir įstatymu. Manytina, teismai, plečiamai aiškindami 1964 m. CK 65 str. normą, tuo užpildė 1964 m. CK buvusių interesų konflikto reglamentavimo spragą.

Apibendrinant būtų galima teigti, kad dar prieš įsigaliojant naujajam CK Lietuvos teismų praktika 1964 m. CK 65 straipsnį aiškino plečiamai ir naujajame CK (2.134 straipsnio 1 dalyje) atstovo teisių sudaryti sandorius apribojimų išplėtimas tik atspindi susiklosčiusią teismų praktiką ir tai, manytina, galėtų būti pagirtinas dalykas, juo labiau, kad po naujojo CK įsigaliojimo rasti LAT bylų, kuriose būtų sprendžiami minėti konfliktai, nepavyko. Taip suregulius atstovavimo teisinius santykius naujajame CK šiuo atveju labiau ginami atstovaujamojo interesai ir tai, atrodytų, padeda išvengti interesų konfliktų. Tačiau nereiktų pamiršti, kad naujajame CK interesų konfliktas yra

³⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. birželio 20 d. nutartis c. b. *A. Balsys v. V. Balsienė*, 3K-3-347/2005, kat. 21.4.1.1.; 21.4.1.3.; 75.8.; 121.20.

reglamentuojamas papildomai dar viename, CK 2.135 straipsnyje, ir tokių bylų, kuriose buvo taikomos CK 2.135 str. normos, kaip vėliau matysime, yra nemažai. Todėl, svarstyta, ar CK 2.135 str. normos neapima CK 2.134 str. normų, t.y. ar interesų konflikto reglamentavimui nepakaktų CK 2.135 str. normų. Juo labiau, kad nei 1964 m. CK 65 str., nei naujojo CK 2.134 str. 1 d., kaip jau buvo minėta šiame darbe, nėra ginami sąžiningo trečiojo asmens interesai. Diskutuotina, ar toks trečiojo asmens nesąžiningumo prezumpcijos nustatymas įstatyme neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos³⁷ nuostatomis: „Žmogaus teisės ir laisvės yra prigimtinės“ (18 str.), „Žmogaus orumą gina įstatymas“ (21 str.). Svarstyta, ar trečiojo asmens sąžiningumo ar nesąžiningumo nustatymas ir konstatavimas neturėtų būti teismo teisė, ir ar tai neturėtų būti reglamentuojama įstatyme, kaip tai yra reglamentuojama CK 2.135 str. normose.

Tačiau remiantis CK 2.134 straipsnio 2 dalimi, šio straipsnio 1 dalyje nustatyti apribojimai netaikomi, kai kiti įstatymai numato ką kita, taip pat kai atstovas veikia kaip atstovas pagal įstatymą. Tokiais atvejais sprendžiant interesų konfliktą galėtų būti ir, kaip vėliau matysime, buvo taikomos CK 2.135 str. normos ir jas taikant buvo ginami sąžiningo trečiojo asmens interesai.

Pažymėtina, kad Lietuvos teismų praktikoje CK 2.134 str. 2 d. buvo taikoma nagrinėjant bylas, kuriose buvo sprendžiami konfliktai tarp juridinių asmenų ir juridinių asmenų valdymo organų. Teisės doktrinoje juridinių asmenų valdymo organų atstovavimas juridiniams asmenims aiškinamas nevienareikšmiškai. „Pats „atstovavimo“ termino vartojimas juridinio asmens organo veiklos kontekste yra dviprasmiškas“, nes „juridinio asmens organai vykdo juridinio asmens atstovavimo funkciją *ex officio* – be atskiro įgaliojimo“ ir „faktas, kad juridinio asmens organas veikia juridinio asmens vardu, nesuteikia pagrindo teigti, kad jis yra jo atstovas tradiciniame atstovavimo instituto prasme. Juridinio asmens organo veikla – tai paties juridinio asmens valios išraiška papildomai savo funkcijų nepriskiriant įgaliotiniui. Atstovavimo instituto normos, jei ir gali būti taikomos šiems santykiams, tai tik *mutatis mutandis*“³⁸. Taigi, remiantis teisės doktrina, manytina, CK 2.134 str. 2 d. taikymas tokiais atvejais yra diskutuotinas dalykas.

Manytina, norint atsakyti į klausimą ar teisingai yra formuojama Lietuvos teismų praktika taikant CK 2.134 str. 2 d., kai sprendžiami konfliktai tarp juridinių asmenų ir juridinių asmenų valdymo organų reiktų išanalizuoti:

1) kokiais specialiais teisės aktais ir kokiomis specialiomis teisės normomis galima būtų remtis sprendžiant minėtus konfliktus tarp juridinio asmens ir juridinio asmens

³⁷ Žinios, 1992, Nr 33-1014.

³⁸ KIRŠIENĖ, J., et al. *Civilinė teisė. 2 dalis*. Vilnius, 2004. P. 89.

valdymo organo;

2) išsiaiškinti CK Antrosios knygos „Asmenys“ trečiosios dalies „Atstovavimas“ bendrųjų atstovavimo teisinius santykius reglamentuojančių teisės normų taikymo galimybę sprendžiant minėtus konfliktus tarp juridinio asmens ir juridinio asmens valdymo organo.

Remiantis CK 2.81 str. „juridiniai asmenys įgyja civilines teises, prisiima civilines pareigas ir jas įgyvendina per savo organus, kurie sudaromi ir veikia pagal įstatymus ir juridinių asmenų steigimo dokumentus“ ir remiantis CK 2.82 str. „juridinių asmenų organų kompetenciją ir funkcijas nustato atitinkamos teisinės formos juridinius asmenis reglamentuojantys įstatymai ir juridinio asmens steigimo dokumentai“, kaip turi veikti juridinio asmens valdymo organo nariai įgyvendindami savo teises, numatyta CK 2.87 str., kokiais atvejais sandoriai, sudaryti, pažeidžiant privačiojo ir viešojo juridinio asmens valdymo organų kompetenciją, sukelia prievoles juridiniam asmeniui numatyta atitinkamai CK 2.83 str. ir CK 2.84 str., kokiais atvejais ir kaip juridinių asmenų organų sprendimai gali būti teismo tvarka pripažinti negaliojančiais numatyta CK 2.82 str. 4 d., kas ir dėl ko gali incijuoti juridinio asmens veiklos tyrimą yra numatyta CK 2.124 – 2.125 str. ir kokios teismo taikomos priemonės numatyta CK 2.131 str.

Taigi, sprendžiant minėtus konfliktus galima būtų remtis juridinio asmens steigimo dokumentų, atitinkamos teisinės formos juridinius asmenis reglamentuojančių įstatymų, CK antros knygos „Asmenys“ II dalies „Juridiniai asmenys“ nuostatomis.

Manytina, svarbu išnagrinėti, ar galėtų būti minėtais atvejais taikomos CK Antrosios knygos „Asmenys“ XII skyriaus „Komeracinis atstovavimas“ teisės normos, nes juk kalbama apie komercinius atstovavimo santykius.

Prisiminkime tai, kada ir kodėl atsirado: Akcinių bendrovių įstatymas, Individualių įmonių įstatymas ir kiti įstatymai, reglamentuojantys atitinkamos teisinės formos juridinius asmenis, kiek vėliau ir naujasis CK, kurio Antrosios knygos „Asmenys“ XII skyrius yra „Komeracinis atstovavimas“. Juk jie atsirado Lietuvai atkūrus Nepriklausomybę ir pradėjus plėtoti komerciniams teisiniams santykiams. Jei tuose įstatymuose reglamentuojami komerciniai teisiniai santykiai, tai tokiais atvejais, kai kyla ginčas tarp juridinio asmens dalyvių ir juridinio asmens valdymo organų, atrodytų, galėtų būti taikomos CK Antrosios knygos „Asmenys“ XII skyriaus „Komeracinis atstovavimas“ teisės normos. Įsigilinus į CK skyriaus „Komeracinis atstovavimas“ teisės normas, manytina, kad CK skyriaus „Komeracinis atstovavimas“ teisės normos negalėtų būti taikomos tokiems ginčams spręsti, nes kituose anksčiau minėtuose teisės aktuose, reglamentuojančiuose juridinių asmenų valdymo organų sudarymą, kompetenciją,

funkcijas ir kt., yra nustatytas kitoks reglamentavimas. Pavyzdžiui, CK 2.152 str. 1 d., pagal kurią prekybos agentu laikomas nepriklausomas asmuo ir Akcinių bendrovių įstatymo 37 str. 4 d., pagal kurią su bendrovės vadovu sudaroma darbo sutartis. Remiantis teisės teoretikų darbais juridinio asmens “valdymo organai tam tikra prasme susitapatina su juridiniu asmeniu, todėl negali būti kartu ir prokūristai. Pavyzdžiui, individualios įmonės savininkas negali būti prokūristas, nes jis yra įmonės valdymo organas, kuris veikia individualios įmonės vardu (2003 m. lapkričio 6 d. Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatymo 7 str 1 ir 5 d.)”³⁹.

Manytina, CK skyriaus “Komeracinis atstovavimas” teisės normos negalėtų būti taikomos juridinio asmens ir juridinio asmens valdymo organo ginčams spręsti ir toks CK skyriaus pavadinimas “Komeracinis atstovavimas” nėra visiškai tikslus. Manytina, pakankama būtų buvę tiesiog išskirti prekybos agento ir prokūros institutus CK, neapjungiant jų į skyrių “Komeracinis atstovavimas”.

Bendrojo atstovavimo santykiai turi daug panašumų su juridinio asmens valdymo organo ir juridinio asmens santykiais. Pavyzdžiui, juridinių asmenų valdymo organų pareigos juridiniam asmeniui (CK 2.87 str.) kaip ir atstovo pareigos atstovaujajam yra fiduciarinės, juridinio asmens valdymo organas veikia juridinio asmens vardu ir interesais, kaip ir atstovas veikia atstovaujamojo vardu ir interesais, per juridinio asmens valdymo organą yra išreiškiama juridinio asmens valia, kaip ir per atstovą yra išreiškiama atstovaujamojo valia, sudaromi sandoriai su trečiaisiais asmenimis, kaip ir atstovavimo atvejais sudaromi sandoriai su trečiaisiais asmenimis. Tačiau juridinio asmens valdymo organo ir juridinio asmens santykiai yra specialiai reglamentuojami kituose teisės aktuose ir kitose teisės normose ir kiek kitaip lyginant su bendroju atstovavimo teisinių santykių reglamentavimu. Manytina, pirmiausia turėtų būti taikomi specialūs teisės aktai ir specialios teisės normos reglamentuojančios juridinio asmens valdymo organo ir juridinio asmens teisinius santykius ir tik nesant galimybės juos sureguliuoti specialiais teisės aktais ir specialiomis teisės normomis, galėtų būti taikomos CK nustatytos bendrosios atstovavimo teisinius santykius reguliuojančios teisės normos.

Tačiau net ir tokiais atvejais galimybės taikyti bendrąsias atstovavimo teisinius santykius reguliuojančias teisės normas gali nebūti. Pavyzdžiui, juridinio asmens valdymo organui esant tuo pačiu ir juridinio asmens dalyviu. Kaip vėliau matysime CK 2.134 str. 2 d. buvo taikoma Lietuvos teismų praktikoje sprendžiant vienasmenio juridinio asmens valdymo organo ir juridinio asmens konfliktus. Taigi, manytina, aktualu būtų

³⁹ MIZARAS. V. Teisiniai atstovavimo santykiai: prokūros samprata ir ypatumai. *Justitia*, 2007. Nr 1(63). P. 36.

pasvarstyti kokia būtų galimybė taikyti tokiais atvejais bendrąsias atstovavimo teisinius santykius reguliuojančias teisės normas, kai vienasmenis juridinio asmens valdymo organas tuo pačiu yra ir juridinio asmens dalyvis.

Imkim pavyzdžiu individualią įmonę⁴⁰, kurios savininkas kartu yra ir individualios įmonės valdymo organas ir akcinę bendrovę, kurios vienas iš dalyvių yra ir vienvaldis (tokiais atvejais ginčai teismuose sprendžiami dažniau) akcinės bendrovės valdymo organas – direktorius (individualią įmonę ir akcinę bendrovę pasirenkame kaip dažniausiai pasitaikančias juridinio asmens formas). Individualios įmonės atveju atstovavimo teisinius santykius reglamentuojančios teisės normos nebus taikomos, nes atstovas ir atstovaujamasis būtų tas pats asmuo ir ginčas tarp juridinio asmens dalyvio ir juridinio asmens valdymo organo negali iškilti, nes tai yra vienas ir tas pats asmuo. O kaip yra akcinės bendrovės atveju? Tuomet juridinio asmens valdymo organu yra vienas iš juridinio asmens dalyvių. Kalbant apie atstovavimo teisinius santykius šiuo atveju vertėtų prisiminti šiame darbe jau minėtą vieną iš pagrindinių arba galima teigti pagrindinį ir išskirtinį atstovavimo teisiniams santykiams būdingą bruožą, kad atstovavimo pagrindu atsiranda trijų subjektų – atstovaujamojo, atstovo ir trečiojo asmens – dvejetainio pobūdžio santykiai. Apie kokius atstovo ir atstovaujamojo santykius šiuo atveju galima būtų kalbėti? Juk atstovaujamasis ir atstovas šiuo atveju irgi yra vienas ir tas pats asmuo, tai yra vienas iš juridinio asmens dalyvių, jų pačių išrinktas eiti vienvaldžio juridinio asmens valdymo organo – direktoriaus pareigas. Atstovas ir atstovaujamasis turėtų būti skirtingi asmenys, juk negali asmuo atstovauti sau. Atstovavimo teisinius santykius reglamentuojančių teisės normų taikymas ginčo atveju, atrodytų, prieštarautų atstovavimo instituto sampratai, tačiau nereiktų pamiršti, kad vienvaldis direktorius nėra vienintelis įmonės savininkas. Galima būtų teigti, kad jis atstovauja kitus asmenis ta apimtimi, kiek tie kiti asmenys turi įmonės akcijų ir kuo jie tų akcijų daugiau turi, tuo jų interesai esant ginčui tokiu atveju turėtų būti labiau ginami, tai yra vienas juridinio asmens dalyvis atstovauja kitiems juridinio asmens dalyviams ir atstovavimo teisinius santykius reglamentuojančios teisės normos šiuo atveju taikomos sprendžiant ginčą tarp juridinio asmens dalyvių. Taigi, galima būtų teigti, kad esant ginčui minėtu atveju bendruosius atstovavimo teisinius santykius reguliuojančios teisės normos galėtų būti taikomos. Tokiu atveju atstovavimo pagrindu turėtų būti laikomas ne įstatymas, bet sutartis ir iš to sektų, kad minėtu atveju teismams reiktų remtis CK 2.134 str. 1 d., o ne CK 2.134 str. 2 d., taikant bendrąsias atstovavimo teisinius santykius reguliuojančias teisės normas. Tačiau nepriklausomai nuo to, ar atstovavimo pagrindas

⁴⁰ Žinios, 2003, Nr 112-4991, Nr IX-1805.

yra įstatymas, ar sutartis, juridinio asmens ir juridinio asmens valdymo organo interesų konfliktui spręsti sėkmingai galėtų būti taikomos CK 2.135 str. normos, tokiu būdu visais atvejais ginant sąžiningo trečiojo asmens interesus.

2005 m. balandžio 4 d. nutartyje⁴¹ LAT nustatė, kad byloje buvo pareikštas reikalavimas dėl juridinio asmens sandorio pripažinimo negaliojančiu, vienasmeniam valdymo organui pažeidus kompetenciją (kitaip būtų galima pasakyti – viršijus kompetenciją – aut.). Kitas ieškovo (juridinio asmens – aut.) reikalavimas susijęs su juridiniam asmeniui padarytos žalos atlyginimu juridinio asmens vienasmenio organo nariui pažeidus įstatyme numatytas pareigas (kitaip būtų galima pasakyti – fiduciarines pareigas, tuo sukeliant interesų konfliktą – aut.).

LAT konstatavo, kad administracijos vadovas yra bendrovės atstovas, jo kompetenciją sudaryti atstovaujamojo vardu tam tikrus sandorius riboja CK 2.134 straipsnis ir Akcinių bendrovių įstatymas.

Manytina, šiuo atveju LAT galėjo remtis juridinio asmens steigimo dokumentų, Akcinių bendrovių įstatymo, CK 2.82 str., CK 2.83 str., CK 2.87 str. ir kitomis CK antros knygos „Asmenys“ II dalies „Juridiniai asmenys“ nuostatomis. Remiantis CK 2.82 str. 1 d., juridinių asmenų kompetenciją ir funkcijas nustato atitinkamos teisinės formos juridinius asmenis reglamentuojantys įstatymai ir juridinio asmens steigimo dokumentai. CK 2.134 str., CK 2.135 str., taip pat CK 2.136 str. normos galėjo būti *mutatis mutandis* taikomos tik tuo atveju, jei analizuojamų teisinių santykių nereglamentuotų CK antros knygos „Asmenys“ II dalis „Juridiniai asmenys“, atitinkamos teisinės formos juridinius asmenis reglamentuojantys įstatymai ir juridinio asmens steigimo dokumentai.

Šioje byloje LAT konstatavo, kad CK 2.134 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad atstovas atstovaujamojo vardu negali sudaryti sandorių su pačiu savimi, o tokie sandoriai gali būti pripažinti negaliojančiais, o šio straipsnio 2 dalyje numatyta, kad šis apribojimas netaikomas, jeigu kiti įstatymai numato ką kita ir tai, kad uždarnosios akcinės bendrovės administracijos vadovo teisinę padėtį reglamentuoja Akcinių bendrovių įstatymas. LAT konstatavo, kad sprendžiant šį ginčą turi būti taikomos šio įstatymo nuostatos, reglamentuojančios administracijos vadovo kompetenciją sudarant sandorius. Akcinių bendrovių įstatymo 37 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad bendrovės vadovas yra vienasmenis bendrovės valdymo organas, o straipsnio 8 dalyje – kad jis veikia bendrovės vardu ir turi teisę vienvaldiškai sudaryti sandorius, išskyrus atvejus, kai bendrovės įstatymuose yra nustatytas kiekybinis atstovavimas bendrovei.

⁴¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. balandžio 4 d. nutartis c. b. *UAB Coris Vilnius v. M. Masedunskas*, 3K-3-230/2005, kat. 21.4.2.8; 44.2.4.1; 24.1.

Manytina, LAT nebuvo būtinybės remtis atstovavimo teisinius santykius reglamentuojančiomis CK normomis, nes ginčijamus santykius reguliuoja Akcinių bendrovių įstatymas.

Šioje byloje LAT taip pat konstatavo, kad sugretinus CK 2.134 straipsnio 2 dalį ir Akcinių bendrovių įstatymo 37 straipsnio 1 ir 8 dalis darytina išvada, kad kompetencijos požiūriu bendrovės vadovas, veikdamas bendrovės vardu, turi teisę sudaryti sutartį pats su savimi. Tačiau jis turi veikti taip, kaip pagal pareigas privalo veikti juridinio asmens organas.

Manytina, LAT galėjo priimti išvadą, kad kompetencijos požiūriu bendrovės vadovas, veikdamas bendrovės vardu, turi teisę sudaryti sutartį pats su savimi, jei tokio sandorio sudarymas nesukeltų interesų konflikto, remdamasis vien Akcinių bendrovių įstatymo nuostatomis.

LAT taip pat konstatavo, kad juridinio asmens vienasmenis valdymo organas yra bendrovės vadovas. Šioje byloje administracijos vadovas yra valdymo organas ir vienasmenio valdymo organo vienintelis narys. Jo pareigos numatytos CK 2.87 straipsnyje: juridinio asmens valdymo organo narys juridinio asmens atžvilgiu turi veikti sąžiningai ir protingai, turi būti lojalus juridiniam asmeniui ir laikytis konfidencialumo, privalo vengti situacijos, kai jo asmeniniai interesai prieštarauja ar gali prieštarauti juridinio asmens interesams, negali painioti juridinio asmens turto su savo turtu arba jį naudoti asmeninei naudai be juridinio asmens dalyvių sutikimo (CK 2.87 straipsnio 1-4 dalys). Juridinio asmens valdymo organų nariai negali pasipelnėti juridinio asmens sąskaita, o priešingi jų veiksmai būtų juridinio asmens organų narių pareigų pažeidimas pagal CK 2.87 straipsnį. Šioje normoje išdėstyti reikalavimai, kaip turi elgtis juridinio asmens organo narys, o jo kompetencija sudaryti sandorius yra suvaržoma tuo, kad sandoriais negali būti painiojamas nario turtas su asmeniniu turtu ar bendrovės turtas naudojamas asmeninei naudai gauti, ir tai negali būti daroma be juridinio asmens dalyvių sutikimo.

Manytina, kad remiantis CK 2.87 str. nuostatomis galime teigti, kad juridinių asmenų pareigos juridiniam asmeniui, kaip ir bendrojo atstovavimo atveju atstovo atstovaujajam, yra fiduciarinės. LAT teisingai rėmėsi CK 2.87 str. normas sprendamas interesų konfliktą. Atsakovas, veikdamas kaip bendrovės vadovas, turėjo pareigą vengti interesų konflikto.

LAT konstatavo, kad interesų konfliktas atsirastų tada, jei atstovas, pažeisdamas suteiktas teises, sudarytų atstovaujamojo interesams prieštaraujantį sandorį (CK 2.135 straipsnio 1 dalis).

Matome, kad LAT šioje byloje sprendamas interesų konfliktą taip pat taiko bendrąsias atstovavimo teisinius santykius reglamentuojančias teisės normas. Diskutuotina, ar jų taikymas buvo būtinas.

Toliau LAT konstatavo, kad sandoris gali prieštarauti atstovaujamojo interesams, jeigu jis yra visiškai nereikalingas ar atstovaujamajam nenaudingas. Aplinkybė, kad autorinė sutartis atstovaujamajam – UAB „Coris Vilnius“ - buvo visiškai nereikalinga ir nenaudinga, ieškinyje nenurodyta. Bylos nagrinėjimo metu nustatyta, kad draudiminių įvykių registravimo programa buvo įdiegta, naudojama ir tobulinama. Po autorinės sutarties pripažinimo negaliojančia sukurta pagal autorinę sutartį programa būtų ištrinta, bet vietoj jos būtų sukurta kita programa tais pačiais registravimo tikslais. Tai rodo, kad interesų konflikto nesudaro pačios autorinės sutarties sudarymo faktas. Interesų konfliktas gali būti dėl nuostolių padarymo, kai perkamos per brangios prekės ar paslaugos. Šios aplinkybės dėl autorinės sutarties sudarymo ieškinyje nebuvo nurodytos ir nagrinėjant bylą nenustatinėjamos. Minėta, kad juridinio asmens organų narių pareigos numatytos CK 2.87 straipsnyje. Jame nustatyta, kaip turi elgtis juridinio asmens organo narys, kad išvengtų interesų konflikto. Sudarydamas sutartį, atstovas turi veikti išimtinai juridinio asmens interesais ir sudaryti imonei reikalingas sutartis, o prekė ar paslauga neturi būti perkama per brangiai. Jeigu prekė ar paslauga perkama iš juridinio asmens organo nario, tai tokia sutartis gali būti sudaroma, bet ir atstovas, ir juridinio asmens organo narys turi veikti išimtinai bendrovės interesais.

Manytina, LAT juridinio asmens valdymo organo įvardijimas juridinio asmens atstovu ir UAB „Coris Vilnius“ atstovaujamoju galimas, tik reiktų nepamiršti, kad minėtiems santykiams reguliuoti yra skirtos specialios teisės normos, o CK antros knygos „Asmenys“ III dalies „Atstovavimas“ teisės normos minėtu atveju, manytina, galėtų būti taikomos tik *mutatis mutandis* ir tik tuo atveju, jei tokių santykių nereglamentuoja juridinius asmenis reglamentuojančios teisės normos.

2002 m. lapkričio 25 d. nutartyje⁴² Teismas konstatavo, kad pagal 2001 m. CK 2.134 straipsnio 2 dalį tokiam atvejui, kai atstovas veikia kaip atstovas pagal įstatymą, 2.134 straipsnio 1 dalyje nustatytas apribojimas sudaryti sandorį atstovaujamojo vardu su pačiu savimi netaikomas. Ginčijamą 1998 m. vasario 2 d. panaudos sutartį atsakovas sudarė eidamas UAB „Lazdijų autobusų parkas“ administracijos vadovo – generalinio direktoriaus pareigas. Pagal ginčijamos sutarties sudarymo metu galiojusio Akcinių bendrovių įstatymo nuostatas – 29 straipsnio 10 dalis – administracijos vadovo

⁴² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. lapkričio 25 d. nutartis c. b. UAB „Lazdijų autobusų parkas“ v. Raimundas Purvinskas, 3K-3-1457/2002, kat. 15.2.1.1; 22.1.

kompetencijoje sudarinėti sandorius bendrovės vardu ir tuo kurti bendrovei teises ir pareigas. Tokiu būdu 1998 m. vasario 2 d. panaudos sutartį atsakovas sudarė pagal įstatymą atstovaudamas bendrovę, o pagal 2001 m. CK 2.134 straipsnio 2 dalį tai neteikia pagrindo sandorį pripažinti negaliojančiu. Kadangi sandoris - panaudos sutartis nepripažįstamas neteisėtu, todėl šiuo pagrindu nėra galimas ieškovo prašomos žalos 6026,26 Lt priteisimas, kaip sandorio negaliojimo pasekmė.

Manytina, abejose bylose teismas teisingai rėmėsi Akcinių bendrovių įstatymu, kaip atitinkamos teisinės formos juridinius asmenis reglamentuojančiu įstatymu, tačiau, jeigu pirmojoje minimoje byloje teismas dar kiek rėmėsi CK antros knygos „Asmenys“ II dalimi „Juridiniai asmenys“, tai antroje minimoje byloje jos net neminimos.

Iš to kas pasakyta, manytina, teismas sprenddamas konfliktus tarp juridinių asmenų ir juridinių asmenų organų pirmiausia turėtų remtis juridinių asmenų steigimo dokumentais, atitinkamos teisinės formos juridinius asmenis reglamentuojančiais įstatymais, CK antros knygos „Asmenys“ II dalyje „Juridiniai asmenys“ esančiomis teisės normomis ir tik *mutatis mutandis* ir tik tais atvejais, kai specialiomis teisės normomis minėti teisiniai santykiai nėra reguliuojami, galėtų būti taikomos CK Antrosios knygos „Asmenys“ XI skyriaus teisės normos. Taikant bendrąsias atstovavimo teisinius santykius reguliuojančias teisės normas, nepriklausomai nuo to, ar atstovavimo pagrindas yra įstatymas, ar sutartis, juridinio asmens ir juridinio asmens valdymo organo interesų konfliktui spręsti sėkmingai galėtų būti taikomos CK 2.135 str. normos, tokiu būdu visais atvejais ginant sąžiningo trečiojo asmens interesus.

2. Atstovavimo teisinius santykius reglamentuojančių teisės normų taikymas sprendžiant bylas, kuriose atstovas atstovaujamojo vardu sudaro atstovaujamojo interesams prieštaraujantį sandorį

Kaip jau šiame darbe buvo minėta, tiek sutartinio, tiek įstatyminio atstovavimo atveju atstovo sudaryti sandoriai atstovaujamojo reikalavimu gali būti ginčijami ir Lietuvos teismų praktikoje buvo ginčijami, remiantis CK 2.135 straipsnio normomis kaip prieštaraujantys atstovaujamojo interesams, atstovaujajam nenaudingi sandoriai. Įstatyminio atstovavimo atvejais CK 2.135 str. normų taikymo pavyzdžiai jau buvo analizuoti šiame darbe. Lietuvos teismų praktika pripažįsta, kad atstovas turi veikti atstovaujamojo interesais ir kad jo veiksmai atstovaujamojo vardu neturi sukelti interesų konflikto. LAT yra išnagrinėjęs nemažai bylų, kuriose buvo sprendžiami atstovo ir atstovaujamojo interesų konfliktai ir didžiojoje daugumoje tokių bylų atstovaujamas buvo fizinis asmuo.

Skirtingai nei atstovo teisių sudaryti sandorius apribojimų reglamentavimo taikymo Lietuvos teismų praktikoje atveju, atstovui atstovaujamojo vardu sudarius atstovaujamojo interesams prieštaraujantį sandorį, įstatymų leidėjas gina sąžiningo trečiojo asmens interesus ir tokiais atvejais Lietuvos teismų praktikoje buvo ginami sąžiningo trečiojo asmens interesai.

Šiame darbe jau minėtoje 2004 m. kovo 10 d. nutartyje⁴³ LAT konstatavo, kad atstovui sudarius sandorį su asmeniu, su kuriuo jis susijęs svainystės ryšiais, gali būti taikomas CK 2.135 straipsnis, numatantis, kad jeigu atstovas, pažeisdamas suteiktas teises, sudaro atstovaujamojo interesams prieštaraujantį sandorį, toks sandoris atstovaujamojo reikalavimu gali būti pripažintas negaliojančiu, jeigu trečiasis asmuo apie tokį interesų konfliktą žinojo ar turėjo žinoti.

Teisės doktrinoje „sąvoka „artimieji giminaičiai“ neapima asmenų, susijusių svainystės santykiais (CK 3.136 str.). Atstovui sudarius sandorį su asmeniu, su kuriuo jis susijęs svainystės ryšiais, gali būti taikomas CK 2.135 straipsnis“⁴⁴.

Tiek sudarant sandorį su artimuoju giminaičiu, tiek su asmeniu, su kuriuo atstovas susijęs svainystės ryšiais, sandoris gali būti pripažintas negaliojančiu dėl iš esmės atstovaujamojo valios trūkumo, kadangi dėl interesų konflikto ji gali būti išreiškiama neatitinkant tikrosios atstovaujamojo valios ir tuo pažeidžiant jo teises ir teisėtus interesus. <...> Teisėjų kolegija pažymi, kad tuo atveju, kai atstovaujamasis pareiškia ieškinio reikalavimą pripažinti sandorį, kurį jo vardu sudarė atstovas su pačiu savimi, su asmeniu, kurio atstovas jis tuo metu yra, taip pat su savo sutuoktiniu bei tėvais, vaikais ir kitais artimaisiais giminaičiais ar asmenimis, su kuriais sudarant sandorį gali kilti interesų konfliktas, negaliojančiu kitu nei nurodytu pagrindu, teismas gali šį sandorį pripažinti negaliojančiu šiuo įstatyme nustatytu pagrindu (dėl valios trūkumo), remiantis CK 2.135 straipsniu.

2003 m. vasario 12 d. nutartyje⁴⁵ LAT konstatavo, kad atstovas pagal įgaliojimą įkeitė atstovaujamosios butą, tenkindamas savo interesus, tikslu užtikrinti savo skolinio įsipareigojimo įvykdymą. Aiškindamas įgaliojimo turinį LAT konstatavo, kad įgaliojimo nuoroda „įkeisti butą savo nuožiūra“ negali pažeisti įstatyme numatytų apribojimų, be to atstovas buvo atstovaujamosios darbdavys dėl ko pastaroji buvo materialiai priklausoma nuo atstovo ir pasitikėjo juo. Atstovaujamoji suteikdama galimybę atstovui įkeisti jos

⁴³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. kovo 10 d. nutartis c. b. R. Vaičienė v. J. Diržienė, 3K-3-186/2004, kat. 15.2.1.1.; 22.1.

⁴⁴ MIKELĖNAS. V. et al., *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. 1-asis leid.* Vilnius, 2001.. P. 268.

⁴⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. vasario 12 d. nutartis c. b. E. Peleckytė v. R. Narmontienė, 3K-3-228/2003, kat. 22.2; 27.6.

turtą nenorėjo ir nesitikėjo prarasti savo vienintelį gyvenamąjį būstą. Atstovas, dėl savo interesų tenkinimo įkeisdamas butą, nesiėmė jokių veiksmų, kad būtų išvengtos įkeisto turto pasekmės, kurių atstovaujamoji nesitikėjo. Atstovas veikė akivaizdžiai nesąžiningai atstovaujamosios atžvilgiu. Teisėjų kolegija konstatavo, kad CK 65 straipsnis galiojęs iki 2001 m. liepos 1 d. ir dabar galiojančio CK 2.134 straipsnis draudžia sudaryti sandorius atstovo interesais ir toks sandoris, atstovaujamojo reikalavimu, pripažintinas negaliojančiu. Teisėjų kolegija taip pat konstatavo, kad apeliacinės instancijos teismas netinkamai kvalifikavo susiklosčiusius civilinius santykius, netaikė teisės normos, kurią turėjo taikyti. Apeliacinės instancijos teismas šioje byloje konstatavo, kad nėra pagrindo daryti tokią išvadą, kad atstovas sudarė sandorį su pačiu savimi ir kad ginčijama sutartis neprieštaruoja CK 65 str. nuostatomis. Manytina, nėra pagrindo daryti tokią išvadą, kad atstovas sudarė sandorį su pačiu savimi, tačiau yra pagrindas konstatuoti interesų konflikto buvimą, atsižvelgiant į tai, kad teismų praktika minėtas CK 65 str. nuostatas, kaip jau šiame darbe buvo minėta, aiškino plečiamai.

Manytina, apeliacinės instancijos teismas, remdamasis tik tuo, kad įgaliojimo forma atitiko įstatymo reikalavimus, kad įgaliojimo terminas nebuvo praėjęs ir kad įgaliojime buvo nuoroda „įkeisti butą savo nuožiūra“, neatkreipė dėmesio į tai, kad atstovas įkeitė atstovaujamosios butą tikslu užtikrinti savo skolinio įsipareigojimo įvykdymą, taigi, savo, o ne atstovaujamojo interesais. Manytina, taikant naujojo CK normas, teismas tokiu atveju galėtų pripažinti atstovo sudarytą sandorį prieštarujančiu atstovaujamojo interesams ir taikyti CK 2.135 str., remdamasis CK 2.137 str. 2 d., kuria remiantis atstovas, kurio teisės įgaliojime nėra apibrėžtos, turi teisę atlikti tik tuos veiksmus, kurių reikia atstovaujamojo turtui ir turtiniams interesams išsaugoti ir turto priežiūrai.

Kaip jau šiame darbe buvo minėta, teisės teorijoje taip pat yra žinoma, kad atstovo ir atstovaujamojo tarpusavio santykiams būdingas lojalumas, šalių tarpusavio pasitikėjimas ir pagarba interesams. Atstovas privalo elgtis sąžiningai, ginti atstovaujamojo teises ir interesus, neveikti priešingai atstovaujamojo interesams. Minėtu atveju atstovas veikė akivaizdžiai nesąžiningai atstovaujamosios atžvilgiu. Atstovas dėl savo interesų tenkinimo nesiėmė jokių veiksmų, kad būtų išvengtos įkeisto turto pasekmės, kurių atstovaujamoji nesitikėjo.

Manytina, apeliacinės instancijos teismas neįsigilino į atstovavimo instituto aiškinimą teisės doktrinoje ir teismų praktikoje. Nežiūrint į tai, kad senajame CK nebuvo analogiškų nuostatų dabartinio CK 2.135 str. esančioms nuostatomis, teismas galėjo remtis senojo CK 65 str. nuostatomis, kurios LAT buvo aiškinamos plečiamai, ir todėl, manytina, teismas neteisingai taikė materialinės teisės normas ir todėl priėmė klaidingą

sprendimą.

2002 m. sausio 7 d. nutartyje⁴⁶ LAT konstatavo, kad „atstovaujamasis įgaliojimu įgaliojo atstovą įkeisti jo butą, bet nenurodė, kokią ir kieno prievolę tokiu įkeitimu siekia užtikrinti. Įgaliojime gali būti nepilnai nurodytos įgalinimo apimtys, bet atstovas, veikdamas pagal įgaliojimą, negali pažeisti įstatyme numatytų apribojimų, o kilus neaiškumui dėl įgalinimo apimčių, turėjo su atstovaujamoju tas aplinkybes patikslinti“.

Remiantis CK 2.137 str. 2 d., „atstovas, kurio teisės nėra apibrėžtos, turi teisę atlikti tik tuos veiksmus, kurių reikia atstovaujamojo turtui ir turtiniams interesams išsaugoti bei turto priežiūrai“. „Tokių atveju, tarkim, atstovas gali priimti turto duodamus vaisius ir pajamas, imtis reikiamų priemonių ir veiksmų, kad išvengtų turto sumažėjimo, sugadinimo ar žūties, atlikti kitokius veiksmus, būtinus turto priežiūrai <...>. Tačiau atstovas negali tokiais atvejais disponuoti atstovaujamojo turtu“⁴⁷. „Disponavimas turtu – teisė turtą parduoti, kitaip perleisti, taip pat išnuomuoti, įkeisti arba kitokiu būdu keisti jo teisinę būklę“⁴⁸. Kaip jau buvo minėta, šiuo atveju atstovaujamasis įgaliojimu įgaliojo atstovą įkeisti jo butą, bet nenurodė, kokią ir kieno prievolę tokiu įkeitimu siekia užtikrinti. Taigi, pats įkeitimo sutarties sudarymo faktas, remiantis įgaliojimo turiniu, nepažeidė CK 2.137 str. 2 d., tačiau tai kokią ir kieno prievolę įkeitimu atstovas siekė užtikrinti galėjo pažeisti ir, kaip šioje byloje vėliau buvo konstatuota, pažeidė CK 2.137 str. 2 d. normas. Konstatavus CK 2.137 str. 2 d. pažeidimą, galima manyti esant atstovo ir atstovaujamojo interesų konfliktui. Tokiu atveju esant atstovaujamojo reikalavimui pripažinti sandorį negaliojančiu kaip prieštaraujantį atstovaujamojo interesams (nes tai yra nugrinčijamas sandoris) gali būti taikomos CK 2.135 str. normos.

Minėtoje 2002 m. sausio 7 d. nutartyje LAT konstatavo, kad „įkeitimo sutartį pasirašė skolininkas ir kreditorius, kai tuo tarpu ši įkeitimo sutartis turėjo būti sudaryta tarp įkaito davėjo ir kreditoriaus. Atstovas veikė savo, o ne atstovaujamojo vardu“.

Šiuo atveju, manytina, taikant naująjį CK, negalime kalbėti apie vieną iš atstovavimo rūšių – neatskleistą atstovavimą, kuriam esant, remiantis CK 2.133 str. 3 dalimi“ jeigu atstovas, sudarydamas sandorį, nepraneša, kad jis veikia atstovaujamojo vardu ir dėl jo interesų, tai iš sandorio teisės ir pareigos atsiranda atstovaujamojam tik tuo atveju, kai kita sandorio šalis iš sandorio sudarymo aplinkybių turėjo suprasti, kad sandorį sudaro su atstovu, arba kai tai šaliai asmuo, su kuriuo sudaromas sandoris, neturėjo jokios

⁴⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. sausio 7 d. nutartis c.b. *J. Raščiauskas v. K. Kuoras*, 3K-3-14/2002, kat. 27.6.

⁴⁷ MIKELĖNAS. V. et al., *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. I-asis leid.* Vilnius, 2001. P. 274-275.

⁴⁸ Valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo įstatymas Nr IX-900, 2002-05-23, Žin., 2002, Nr 60-2412 (2002-06-19), 2 str. 8 d.

reikšmės“. Nors remiantis byloje nustatytais faktais trečiasis asmuo žinojo, kad sudaro sandorį su atstovu, tačiau minėto sandorio sudarymas su atstovu ir buvo tikrieji, kaip vėliau matysime, nesąžiningo trečiojo asmens ketinimai, t.y. trečiajam asmeniui buvo svarbu sudaryti sandorį būtent su atstovu, ir atstovas sudarė sandorį su trečiuoju asmeniu ne tik savo vardu, bet ir savo interesais: „byloje nustatyti faktai, kad atstovas ir trečiasis asmuo veikė nesąžiningai, sudarė ne vieną tokio pobūdžio sandorį ir veikė prieš silpnesniąsias, vėliau nukentėjusias sandorio šalis, neįvykdė tikrojo šalių susitarimo, o sudarė nuosavybės teisės perleidimo sutartį prieš savininko valią ir atstovo naudai“. LAT konstatavo, kad „atstovas, veikdamas pagal įgaliojimą, įkeitė atstovaujamojo butą tikslu užtikrinti savo skolinio įsipareigojimo įvykdymą“, t. y. sudarė sandorį savo naudai ir toks sandoris, remiantis CK 65 straipsniu, galiojusių iki 2001 m. liepos 1 d., kuris LAT buvo aiškinamas plečiamai, o dabar galiojančio CK 2.135 str., atstovaujamojo reikalavimu gali būti pripažintas negaliojančiu, t. y. nugrinčijamas sandoris (CK 1.78, 1.79 str.). Šioje byloje minėtas sandoris atstovaujamojo reikalavimu, kaip „prieštaraujantis atstovaujamojo interesams (CK 2.135 str. – aut.), pažeidžiantis sąžiningumo ir protingumo kriterijus (CK 1.5 str. – aut.)“, LAT ir buvo pripažintas negaliojančiu. Trečiojo asmens interesai nebuvo ginami, nes, kaip jau buvo minėta, trečiasis asmuo veikė nesąžiningai.

2002 m. rugsėjo 25 d. nutartyje⁴⁹ LAT konstatavo, kad teismai, pripažindami įkeitimo ir paskolos sandorius negaliojančiais, nevertino atstovaujamosios tikrųjų ketinimų, o tik nustatė, kad įgaliojime įkeisti butą yra neteisėtai prirašyti 3 ir 4 butai, pripažino sandorį negaliojančiu, ir todėl klydo, nes remiantis CK 6.193 str. 1 d., aiškinant sutartį, pirmiausia turi būti nagrinėjami tikrieji sutarties šalių ketinimai ir tik nustačius tikrąją sandorio šalių valią, galimas teisingas teisinių santykių kvalifikavimas (tuo pačiu ir CK 2.135 str. taikymas – aut.). LAT konstatavo, kad aiškindamas sandorių teisėtumą, teismas turėjo individualizuoti, kuri iš atstovaujamosios įgaliotinių ir kaip konkrečiai nevykdė atstovaujamosios valios bei kuo pasireiškė kiekviename iš prašomų pripažinti negaliojančiu sandoryje atstovaujamosios valios iškraipymas ir įgaliotojo bei įgaliotinių interesų konfliktas.

Manytina, svarbu išsiaiškinti ar sutarties šalių santykiai nebuvo apsimestiniai. Išsiaiškinus, kad byloje minimų sutarčių sudarymas atitiko tikruosius sutarties šalių ketinimus ir tokiu atveju sutarties šalių santykiams esant apsimestiniams, nebūtų teisinio pagrindo (negalima būtų taikyti CK 2.135 str. normas) atstovų sudarytus sandorius

⁴⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. rugsėjo 25 d. nutartis c. b. *E. Miškinienė v. D. Butkevičienė ir kt.*, 3K-3-1069/2002, kat. 47.5; 126.5.

pripažinti negaliojančiais ir trečiąjį asmenį pripažinti nesąžiningu, nes sudarant sutartį nebūtų buvę interesų konflikto.

LAT konstatavo, kad atstovei sudarius atstovaujamosios interesams prieštaraujantį sandorį, toks sandoris gali būti pripažintas negaliojančiu, jeigu trečiasis asmuo žinojo ar turėjo žinoti, kad atstovė sudaro atstovaujamosios interesams prieštaraujantį sandorį. LAT konstatavo, kad tik žinojimas apie interesų konfliktą ar apie tai, kad įgaliotinis viršijo įgaliojimus, darytų trečiąjį asmenį nesąžiningu (CK 2.135 str. 1 d. – aut.). Tačiau, tam, kad būtų tikslinga aiškintis ar trečiasis asmuo žinojo ar nežinojo apie interesų konfliktą, manytina, svarbu išsiaiškinti interesų konflikto buvimą.

Aiškinantis tikrąją sandorių šalių valią, svarbu išsiaiškinti ar atstovaujamoji sudarė sandorius dėl susiklosčiusių sunkių aplinkybių. Tai išsiaiškinus ir konstatavus, taip pat išsiaiškinus ir konstatavus tai, jog trečiasis asmuo žinojo apie tai, t.y. buvo nesąžiningas, sandoriai gali būti pripažinti negaliojančiais (CK 1.91 str. 1, 2 ir 5 dalys).

Manytina, sistemiškai aiškinant ir taikant CK normas, sandoriai tokiu atveju turėtų būti pripažinti negaliojančiais ir remiantis CK 2.135 str. normomis, nes atstovaujamojam sudarius sandorius dėl susiklosčiusių sunkių aplinkybių, tuo būtų iškreipta atstovaujamosios valia ir, manytina, tai jau būtų pagrindas kalbėti apie atstovo ir atstovaujamosios interesų konfliktą. Vienoje iš savo nutarčių LAT yra konstatavęs, kad „dėl susidėjusių sunkių aplinkybių gali būti pripažintas negaliojančiu tik toks sandoris, kuris sudarytas susiklosčius sunkioms aplinkybėms ir aiškiai nenaudingomis sudariusiam asmeniui sąlygomis, kai kita sandorio šalis, žinodama tokias aplinkybes, savanaudiškai jomis pasinaudojo. T.y. šiuo atveju turi būti įrodyta: a) kad susidėjusios šaliai sunkios aplinkybės buvo tokio pobūdžio, jog, nesant kitos išeities, ji buvo priversta sudaryti nenaudingą sau sandorį; b) kad šias aplinkybes žinojo antroji šalis ir tuo pasinaudojo, sudarydama sandorį; c) sandorio sąlygos buvo šaliai pernelyg sunkios, o ne šiaip sau nenaudingos“⁵⁰.

2002 m. rugsėjo 25 d. nutartyje LAT konstatavo, kad byloje nesurinkta duomenų, kokios svarbios aplinkybės paveikė atstovaujamosios valią, kad ji leido įkeisti savo namo dalį, pripažino skolą ir dovanavo namą kreditoriui. Teismai nesiaiškino, ar visų šių sandorių nesiejo vienas bendras atstovaujamosios ir kitų bendrasavininkų tikslas – parduoti namą ir jeigu taip, tai kiek šią valią iškreipė netinkamas abiejų įgaliotinių atstovavimas.

LAT konstatavo, kad pirmosios instancijos teismas neaiškino sudarytų sandorių

⁵⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. spalio 24 d. nutartis c. b. *O. M. Kabišaitienė, J. Kabišaitis v. S. Kalininas ir kt.*, 3K-3-1008/2001, kat. 15.2.2.7.

šalių tikrųjų ketinimų, analizavo sandorius ne kaip vienos valios rezultata, o kaip atskirus, izoliuotus teisinių santykių pasikeitimus, nenustatė atstovaujamojo ir atstovo interesų konflikto problemos, trečiąjį asmenį S. K. laikė nesąžiningu dėl to, kad jis priėmė kaip dovaną jam įkeistą turtą, nors reikėjo analizuoti, ar dovanojimo sutarties šalių santykiai nėra apsimestiniai.

Pripažinus nesant interesų konfliktui, negalėtų būti taikomos CK 2.135 str. normos. Sandoris, remiantis CK 2.135 str. 1 dalimi, negalėtų būti pripažintas negaliojančiu. Sandorį nepripažinus negaliojančiu, trečiojo asmens interesai nenukentėtų.

Atstovo ir atstovaujamosios interesų konfliktai buvo sprendžiami ir kitose bylose. 2004 m. spalio 6 d. nutartyje⁵¹ LAT konstatavo, kad teismai nustatė, kad atsakovų atstovas ir tretieji asmenys, su kuriais atstovas sudarė sandorį, veikė nesąžiningai, suvokdami, kad yra atstovaujamajai geresnių pasiūlymų, todėl nėra kliūčių restitucijai taikyti. 2005 vasario 14 d. nutartyje⁵² LAT padarė išvadą, kad tiek atstovas, tiek tretieji asmenys, su kuriais atstovas atstovaujamojo vardu sudarė sandorį žinojo, kad atstovaujamajam yra palankesnių pasiūlymų, todėl veikė nesąžiningai ir nėra kliūčių restitucijai taikyti. 2001 m. gruodžio 19 d. nutartyje⁵³ LAT konstatavo, kad ginčijami būtų dovanojimo sandoriai sudaryti esant atstovo ir atstovaujamojo interesų konfliktui. 2003 m. gruodžio 3 d. nutartyje⁵⁴ LAT nustatė, kad atstovaujamoji pateikė ieškinį dėl atstovo sudaryto sandorio pripažinimo negaliojančiu ir taikyti restituciją. Vienu iš sandorio pripažinimo negaliojančiu pagrindų atstovaujamoji nurodė atstovo ir atstovaujamojo interesų konfliktą (CK 2.135 str.1 d.). Atstovaujamoji teigė, jog trečioji šalis yra atstovo bendradarbė ir apie esamą situaciją turėjo žinoti, taigi teigė, jog trečioji šalis buvo nesąžininga. Remiantis CK 2.135 str. 1 d., teismui konstatavus atstovo ir atstovaujamojo interesų konfliktą ir pripažinus trečiąją šalį esant nesąžininga, atstovo sudarytas sandoris pripažintinas negaliojančiu ir restitucija galima.

Apibendrinant galima būtų pasakyti, kad tiek įstatyminio, tiek sutartinio atstovavimo atveju atstovo sudaryti sandoriai atstovaujamojo reikalavimu gali būti ir buvo ginčijami remiantis CK 2.135 straipsniu kaip prieštaraujantys atstovaujamojo interesams, atstovaujamajam nenaudingi sandoriai. Tokie sudaryti sandoriai yra nugrinčijami sandoriai. Tokiu būdu būdu taikant šias atstovavimo teisinius santykius

⁵¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. spalio 6 d. nutartis c. b. *L.Petronaitytė v. A.Dmitrašuk*, 3K-3-520/2004, kat. 15.2.1.1; 25.7; 36.4; 119.

⁵² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. vasario 14 d. nutartis c. b. *E.Malyško v. AB "Lithun"*, 3K-3-87/2005, kat. 129.1.

⁵³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. gruodžio 19 d. nutartis c. b. *Antanas Lučinskas v. Vida Alesienė*, 3K-3-1218/2001, kat. 15.2.1.1; 22.1, 25.8.1; 69.5.1.

⁵⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. gruodžio 3 d. nutartis c. b. *J.Bimbirienė v. G.M.Draugelienė*, 3K-3- 1169/2003, kat. 85.2.

reguliuojančias teisės normas buvo ginamos atstovaujamojo teisės ir teisėti interesai. Svarbu paminėti, kad Lietuvos teismų praktikoje taikant CK 2.135 str. 1 d. sėkmingai buvo ginami sąžiningo trečiojo asmens interesai. Sandoris, kaip prieštaraujantis atstovaujamojo interesams, atstovaujamojo reikalavimu galėjo būti pripažintas negaliojančiu tik tuo atveju, jeigu trečiasis asmuo apie tokį interesų konfliktą žinojo ar turėjo žinoti, t. y. buvo nesąžiningas. Tuo atveju, kai trečiasis asmuo būdavo teismo pripažintas sąžiningu, sandoris nebūdavo pripažįstamas negaliojančiu ir tokiu būdu nenukentėdavo sąžiningo trečiojo asmens interesai.

Lietuvos teismų praktikoje didelę reikšmę atstovo ir atstovaujamojo interesų konflikto konstatavimui ir CK 2.135 str. taikymui tam, kad būtų apginti atstovaujamojo interesai, taip pat turėjo CK 2.137 str. 2 d. taikymas, kuria remiantis atstovui, kurio teisės įgaliojime nėra apibrėžtos, suteikiant teisę atlikti tik tuos veiksmus, kurių reikia atstovaujamojo turtui ir turtiniams interesams išsaugoti bei turto priežiūrai.

Nustatant ar atstovo sudarytas sandoris prieštaravo atstovaujamojo interesams, svarbu yra įvertinti atstovaujamojo tikruosius ketinimus. Remiantis CK 6.193 str. 1 d., aiškinant sutartį pirmiausia buvo nagrinėjami tikrieji sutarties šalių ketinimai ir tik nustačius tikrąją sandorio šalių valią, teisingai kvalifikuojami teisiniai santykiai.

Ginant atstovaujamojo teises ir teisėtus interesus taip pat buvo remiamasi teisingumo ir sąžiningumo kriterijais (CK 1.5 str.).

3. Atstovo pareigos atsiskaityti atstovaujamajam reikšmė atstovaujamojo interesų gynybai esant atstovaujamojo ir atstovo interesų konfliktui.

Kaip jau šiame darbe buvo minėta, atstovą ir atstovaujamąjį sieja fiduciariniai (pasitikėjimo) santykiai. Atstovas privalo elgtis sąžiningai ir rūpestingai, vengti savo asmeninių ir atstovaujamojo interesų konflikto. Remiantis CK 2.150 str., atstovas privalo pateikti atstovaujamajam („atstovaujamojo reikalavimu arba, atsižvelgdamas į konkrečias aplinkybes, ir be atstovaujamojo reikalavimo“⁵⁵) ataskaitą apie savo veiklą ir atsiskaityti atstovaujamajam už viską, ką yra gavęs vykdydamas pavedimą.

Šiame darbe jau minėtoje 2003 m. spalio 8 d.⁵⁶ nutartyje LAT konstatavo, kad atstovaujamojo interesų gynybai didelę reikšmę turi ieškinio senaties termino pradžios ir pabaigos nustatymas atstovo sudarytam sandoriui nuginčyti. Minėtoje nutartyje LAT konstatavo, kad „nustatydami ieškinio senaties termino eigos pradžią, teismai neatkreipė

⁵⁵ MIKELĖNAS. V. et al., *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. I-asis leid.* Vilnius, 2001. P. 291.

⁵⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. spalio 8 d. nutartis c. b. *M.Zembžycki v. L.Mikalčienė*, 3K-3-921/2003, kat. 15.2.1.1; 18.2.

dėmesio į tai, kad ginčo sandoris yra sudarytas atstovo, veikusio pagal įgaliojimą. Spręsti, ar ieškinio senaties terminas praleistas ir ar atsakovo reikalavimas taikyti ieškinio senatį yra pagrįstas, galima tik nustatius, kada prasidėjo ieškinio senaties termino eiga ir kada šis terminas pasibaigė (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2002 m. gruodžio 20 d. nutarimo Nr. 39 „Dėl ieškinio senatį reglamentuojančių įstatymų normų taikymo teismų praktikoje“ 15.4 punktas). Tiek 1964 m. CK 400 straipsnis, tiek 2000 m. CK 2.150 straipsnis numato atstovo pareigą atsiskaityti. Atstovas privalo pateikti atstovaujajam ataskaitą apie savo veiklą ir atsiskaityti atstovaujajam už viską, ką yra gavęs vykdydamas pavedimą. Tokiu būdu ginamos atstovaujamojo teisės ir teisėti interesai. Atstovaujamasis suteikia atstovui teises veikti jo vardu ir interesais, todėl atstovas privalo veikti sąžiningai ir rūpestingai, vengti savo asmeninių ir atstovaujamojo interesų konflikto, atsižvelgdamas į konkrečias aplinkybes, suteikti visą informaciją apie pavedimo vykdymą, sudarytus sandorius ir kt. Be to, įvykdęs pavedimą privalo pateikti atstovaujajam ataskaitą bei perduoti atstovaujajam visa, ką jis gavo vykdydamas pavedimą, t.y. perduoti tai, ką gavo iš trečiojo asmens ir t.t. Pagal bendrąją ieškinio senaties termino eigos pradžios nustatymo taisyklę ieškinio senaties terminas prasideda nuo tos dienos, kurią asmuo sužinojo arba turėjo sužinoti apie savo teisės pažeidimą. Taigi pagal CK 1.127 straipsnio 1 dalį (1964 m. CK 86 str.) ieškinio senaties termino eiga prasideda, kai asmuo subjektyviai suvokia arba turi suvokti apie jo teisės pažeidimą. Kai ginčijamas sandoris sudarytas asmens veikusio pagal įgaliojimą atstovo pareigos atsiskaityti įvykdymo momentas turi esminę reikšmę, nustatant ieškinio senaties termino pradžią ir pabaigą tokiam sandoriui nuginčyti“.

Manytina, ieškinio senaties termino pradžios ir pabaigos tokiam sandoriui nuginčyti nustatymas svarbus siekiant apginti atstovaujamojo interesus. Tuo atveju, jei senaties terminas būtų skaičiuojamas nuo sandorio sudarymo momento, atstovui laiku neatsiskaičius atstovaujajam, didesnė tikimybė, kad gali būti praleistas ieškinio senaties terminas atstovaujajam pateikti ieškinį dėl atstovo sudaryto sandorio pripažinimo negaliojančiu, o minėtą terminą praleidus, atstovaujamasis prarastų galimybę ginčyti atstovo sudarytą sandorį.

Apibendrinant galima būtų pasakyti, kad Lietuvos teismų praktikoje didelę reikšmę atstovaujamojo interesų gynybai, nuginčijant atstovo sudarytą sandorį, esant atstovo ir atstovaujamojo interesų konfliktui ir tuo tikslu nustatant ieškinio senaties termino pradžią ir pabaigą atstovo sudarytam sandoriui, prieštaraujančiam atstovaujamojo interesams, nuginčyti turėjo CK 2.150 straipsnyje numatyta atstovo pareiga atsiskaityti.

III. Atstovo, atstovaujamojo vardu, neturint tam teisės ar viršijant suteiktas teises, sudarytų sandorių reglamentavimo taikymas Lietuvos teismų praktikoje

1. Atstovo, atstovaujamojo vardu, neturint tam teisės ar viršijant suteiktas teises, sudarytų atstovaujamojam nepritarus atstovaujamojam neprivalomų sandorių reglamentavimo taikymas Lietuvos teismų praktikoje

Kaip jau buvo minėta šiame darbe, atstovavimo teisiniams santykiams būdingas lojalumas, šalių tarpusavio pasitikėjimas ir pagarba interesams. Civilinės teisės doktrinoje tokie santykiai vadinami fiduciariniais (pasitikėjimo). Atstovas privalo elgtis sąžiningai, ginti atstovaujamojo teises ir interesus, neveikti priešingai atstovaujamojo interesams. Tuo atveju, kai atstovas, neturėdamas tam teisės arba viršydamas jam suteiktas teises, atstovaujamojo vardu sudaro sandorius, jis nevykdo savo pareigos elgtis sąžiningai, ginti atstovaujamojo teises ir interesus, neveikti priešingai atstovaujamojo interesams, kitaip sakant kai atstovas nevykdo fiduciarinių pareigų atstovaujamojam, to pasekoje atsiranda įstatyme numatytos pasekmės, pavyzdžiui, CK 2.133 str. 6 d. ir CK 2.136 str. normose numatytos pasekmės.

Kaip jau buvo minėta šiame darbe, remiantis CK 2.133 str. 1 d., vieno asmens (atstovo) sudarytas sandoris kito asmens (atstovaujamojo) vardu, atskleidžiant atstovavimo faktą ir neviršijant suteiktų teisių, tiesiogiai sukuria, pakeičia ir panaikina atstovaujamojo teises ir pareigas. Kitaip sakant, iš atstovo atstovaujamojo vardu sudarytų sandorių pasekmės atstovaujamojam atsiranda tik tuo atveju, kai atstovaujamojam buvo suteikęs teisę sudaryti sandorį ir kai atstovas suteiktos teisės neviršijo. Tačiau įstatymų leidejas numato išimtis iš bendros taisyklės, kai ir atstovaujamojo vardu neturint tam teisės ar viršijant suteiktas teises sudarytas sandoris tampa atstovaujamojam privalomas. Kokiais atvejais sukuriamos, pakeičiamos ar panaikinamos teisės ir pareigos atstovaujamojam, kai sandorį sudaro neįgalintas asmuo arba sandorį sudaro atstovas, viršydamas įgaliojimus, reglamentuojama CK 2.133 str. 6 d. ir 2.136 str., kuriuose siekiama apsaugoti atstovaujamojo ir sąžiningo trečiojo asmens interesus. Remiantis CK 2.133 str. 6 d. ir 2.136 str., sandoris, sudarytas kito asmens vardu neįgalinto sudaryti sandorį asmens arba perviršijant įgalinimą, sukuria, pakeičia ir panaikina teises ir pareigas atstovaujamojam tik tuo atveju, kai atstovaujamojam po to pritaria visam šiam sandoriui arba viršijančiai įgalinimą jo daliai. Paskesnis atstovaujamojo pritarimas sandorį padaro galiojantį nuo jo sudarymo momento. Trečiajam asmeniui taip pat

suteikiama teisė ginti savo interesus. Trečiasis asmuo, su kuriuo sandorį kito asmens vardu sudaro neturintis tokios teisės asmuo, gali kreiptis į asmenį, kurio vardu sudarytas sandoris, su prašymu jį patvirtinti. Prašymas turi būti rašytinės formos ir terminas, per kurį prašoma patvirtinti sandorį, negali būti trumpesnis kaip 14 dienų. Tuo atveju, jeigu asmuo, kurio prašoma patvirtinti sandorį arba jo nepatvirtinti, per nustatytą terminą neatsako, pripažįstama, kad atsisakyta patvirtinti sandorį. Tokiu atveju trečiojo asmens patirtus nuostolius, jeigu trečiasis asmuo apie tas aplinkybes nežinojo ir neturėjo žinoti, t. y. buvo sąžiningas, privalo atlyginti atstovas (CK 2.136 str. 3 d.). LAT nėra išaiškinęs minėtos trečiojo asmens galimybės ginti savo interesus.

Taigi, jeigu trečiasis asmuo buvo sąžiningas, tai pagal sudarytą sandorį turi atsakyti asmuo, kuris veikė kito asmens vardu neturėdamas tokios teisės. Kaip jau buvo minėta tai reglamentuojama naujajame CK, konkrečiai 2.136 str. 3 dalyje. Trečiosios šalies sąžiningumas – būtina nuostolių atlyginimo sąlyga, t. y. privalu įrodyti, kad trečiasis asmuo nežinojo ir neturėjo žinoti, jog asmuo sudaro sandorį neturėdamas tokios teisės arba viršydamas suteiktas teises. Privačiojo juridinio asmens valdymo organas, sudaręs sandorį viršydamas savo kompetenciją, lieka subsidiariai atsakingas, jeigu trečiojo asmens reikalavimo juridinis asmuo iki galo nepatenkins (CK 2.83 str. 3 d., Akcinių bendrovių įstatymo 38 str. 13 d.), o viešajam juridiniam asmeniui nepritarus sandoriui, sudarytam jo valdymo organui pažeidžiant savo kompetenciją, asmuo, sudaręs tokį sandorį, privalo atlyginti sąžiningam trečiajam asmeniui nuostolius.

Sąžiningo trečiojo asmens, t. y. kitos sandorio šalies, kuri nežinojo ir neturėjo žinoti sudaranti sandorį su asmeniu, neturinčiu teisės veikti kito asmens vardu, interesams apsaugoti yra skirta ir CK 2.133 str. 8 dalis. Šioje dalyje vartojamą sąvoką „neturint įgaliojimo“ būtina aiškinti ne kaip rašytinio dokumento neturėjimą, o plačiau, t. y. neturint teisės veikti kito asmens vardu.

Tuo tarpu 1964 m. CK 66 straipsnyje buvo nurodyta, kad sandoris, kito asmens vardu sudarytas tam neįgalinto arba įgaliojimus viršijančio asmens, sukuria, pakeičia ar panaikina atstovaujamojo teises ir pareigas tik jeigu atstovaujamasis pritaria sudarytam sandoriui ar jo daliai, sudarytai viršijant įgaliojimus. Minėta galiojusio CK norma negynė sąžiningo trečiojo asmens interesų, nes teisiniai padariniai, atsirandantys dėl sudaryto neturinčio įgaliojimų asmens sandorio, buvo tokie patys tiek tada, kai trečiasis asmuo buvo sąžiningas, t. y. nežinojo ir neturėjo žinoti sudarantis sandorį su asmeniu, neturinčiu įgaliojimų ar juos viršijančiu, tiek tada, kai trečiasis buvo nesąžiningas, t. y. žinojo ir turėjo žinoti, kad atstovas veikia neturėdamas tam teisių ar jas viršydamas. Abiem atvejais buvo ginama tik atstovaujamojo teisės ir teisėti interesai.

Sandorį galima patvirtinti tiek žodžiu, tiek raštu, tiek tam tikrais veiksmais. Sandorio patvirtinimui konstatuoti Lietuvos teismų praktikoje, manytina, didelę reikšmę turėjo CK 1.79 str. numatytų prezumpcijų *mutatis mutandis* taikymas. Remiantis CK 1.79 str., preziumuojama, kad šalis sandorį patvirtino, jeigu po to, kai ji įgijo galimybę sandorį patvirtinti arba nuginčyti, sandorį visiškai ar iš dalies įvykdė, pareikalavo, kad kita šalis įvykdytų sandorį, užtikrino kitai šaliai savo prievolių įvykdymą arba visiškai ar iš dalies perleido kitam asmeniui pagal tą sandorį įgytas teises. LAT yra išaiškinęs CK 1.79 str. taikymo galimybes atstovavimo teisiniams santykiams reguliuoti⁵⁷. Asmens patvirtintas sandoris laikomas sudarytas, kaip jau šiame darbe buvo minėta, ne nuo patvirtinimo momento, o nuo tada, kai jį sudarė tam teisės neturintis asmuo ir trečiasis asmuo. Sandorio patvirtinimas yra laikomas vienašaliu sandoriu, t. y. išreikšta asmens valia patvirtinti sudarytą sandorį. Todėl atsisakyti sandorio patvirtinimo negalima (žr., pvz., CK 2.173 str. 1 d.), tačiau sandorio patvirtinimą galima ginčyti bendraisiais sandorių nuginčijomo pagrindais (pvz. CK 1.90, 1.91 str.). Tai yra nuginčijamas sandoris. Sandorio patvirtinimas numatytas, pavyzdžiui, CK 2.163, 2.173 straipsniuose.

Lietuvos teismų praktikoje yra nemažai bylų, kuriose buvo taikomi 1964 m. CK 66, naujojo CK 2.133 str. 6 d., 2.136 straipsniai. Tai bylos, kuriose atstovas, pažeisdamas savo fiduciarines pareigas atstovaujajam elgtis sąžiningai, ginti atstovaujamojo teises ir interesus, vykdyti atstovaujamojo nurodymus, atstovaujamojo vardu sudaro sandorius neturėdamas tam teisės arba viršydamas jam suteiktas teises.

2004 m. birželio 28 d. nutartyje⁵⁸ LAT konstatavo, kad CK 2.133 straipsnio 6 dalyje numatyta, kad jeigu sandorį kito asmens vardu sudaro tokios teisės neturintis asmuo, tai sandoris sukelia teises pasekmes atstovaujajam tik tuo atveju, kai pastarasis tokį sandorį patvirtina. CK 1.92 straipsnyje numatyta, kad jeigu asmens atstovo įgaliojimus apribojo įstatymai ar sutartis ir atstovas šiuos apribojimus viršija, toks sandoris gali būti pripažintas negaliojančiu pagal atstovaujamojo ieškinį, jeigu atstovaujamas sandorio nepatvirtino. Iš esmės analogiškos nuostatos buvo įtvirtintos ir darbo sutarties sudarymo metu galiojusio 1964 m. CK 66 straipsnio 1 dalyje, kuris numatė, kad sandoris, sudarytas kito asmens vardu neįgalinto sudaryti sandorį asmens arba perviršijant įgalinimą, sukuria, pakeičia ir panaikina teises ir pareigas atstovaujajam tik tuo atveju, kai atstovaujamas po to pritaria visam šiam sandoriui arba viršijančiai įgalinimą jo daliai.

Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymo 9 straipsnio 3 dalyje numatyta, kad CK 1.79 straipsnio normos dėl nuginčijamo

⁵⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. birželio 28 d. nutartis c. b. *G.Andriuškevičius v. AB "Alytaus tekstilė"*, 3K-3-353/2004, kat. 2.3.1; 2.11; 5.3.2.1; 22.1.

⁵⁸ *Ibid.*

sandorio patvirtinimo taikomos ir tiems sandoriams, kurie buvo sudaryti iki šio kodekso įsigaliojimo, o patvirtinami jam įsigaliojus. Atsižvelgiant į šias nuostatas teismai ginčo teisiniams santykiams reguliuoti teisingai taikė CK 1.79 straipsnį. Pagal CK 1.79 straipsnio 2 dalį preziumuojama, kad šalis sandorį patvirtino, jeigu po to, kai ji įgijo galimybę sandorį patvirtinti arba nugynčyti: 1) sandorį visiškai ar iš dalies įvykdė; 2) pareikalavo, kad kita šalis įvykdytų sandorį; 3) užtikrino kitai šaliai savo prievolių įvykdymą; 4) visiškai ar iš dalies perleido kitam asmeniui pagal tą sandorį įgytas teises.

Teismų nustatytais bylos faktinėmis aplinkybėmis 2000 m. lapkričio 2 d. pasirašant darbo sutartį su ieškovu, atsakovą atstovavo technikos ir komercijos direktorius A.J., kuris neturėjo tam įgaliojimų, kadangi įmonės generalinį direktorių pavadavo nuo 2000 m. spalio 26 d. iki 2000 m. lapkričio 1 d.. Pirmosios instancijos teismas nustatė, kad atsakovas darbo sutartį patvirtino savo elgesiu, nes per pakankamai ilgą laikotarpį nuo 2000 m. lapkričio 2 d. iki 2003 m. atsakovas mokėjo darbo sutartyje sulygta darbo užmokestį, sutiko su delspinigių priskaičiavimu už laiku neišmokėtą darbo užmokestį, išaitinę kompensaciją už du mėnesius bei kompensaciją už nepanaudotas atostogas, vykdė kitas darbo sutartyje numatytas pareigas, tuo tarpu ieškovas per visą darbo laiką savo pareigas vykdė sąžiningai ir jam nebuvo žinoma, kad darbo sutartis buvo pasirašyta neįgalinto sudaryti sandorį asmens.

Pritariama teisėjų kolegijos nuomonei, kad byloje yra pakankamai duomenų, jog atsakovas teismo nustatytais veiksmais patvirtino su ieškovu sudarytą darbo sutartį. Iš teismo nustatytų faktinių aplinkybių negalima daryti išvados, kad atsakovas nepatvirtino darbo sutarties priede nustatytos sutarties sąlygos (5 punkto) dėl dvylikos mėnesių atlyginimo dydžio išaitinės kompensacijos išmokėjimo, patvirtinęs visą darbo sutartį atsakovas turėjo ir galėjo žinoti visas šios sutarties sąlygas, o tai, kad jis nežinojo apie darbo sutarties priede sulygta sąlygas būtų nagrinėję teismai nenustatė. Remiantis CK 2.133 str. 6 d. (1964 m. CK 66 str. 1 d.), atstovaujajam patvirtinus sandorį, sudarytą tokios teisės neturinčio asmens, minėtas sandoris sukelia teises pasekmes atstovaujajam. Vienašalio atstovaujamojo pritarimo sandorio atstovo sudarytam sandoriui konstatavimui didelę reikšmę turėjo *mutatis mutandis* taikomos CK 1.79 str. nustatyto prezumpcijos.

LAT, taikydamas 1964 m. CK 66 str., CK 2.133 str. 6 d. ir CK 2.136 str. normas, buvo konstatavęs atstovaujamojo pritarimą atstovo sudarytam sandoriui ir kitose bylose. 2005 m. lapkričio 14 d. nutartyje⁵⁹ LAT konstatavo, kad būtų nagrinėję teismai nustatė,

⁵⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. lapkričio 14 d. nutartis c.b. *S.Dambrauskas v. M.M. Baltrėnas*, 3K-3-569/2005, kat. 21.4.1.1; 28.1; 114.11.

kad firmos direktoriaus pavaduotojas (atstovas pagal sutartį – aut.) 1993 m. sudarydamas su trečiuoju asmeniu dvi kreditavimo sutartis viršijo savo įgaliojimus, tačiau firmos savininkas (atstovaujамasis – aut.), tai žinodamas, jų per visą bylos nagrinėjimo laikotarpį, kuris tęsėsi daugiau kaip devynerius metus, neginčijo. Šios sutartys buvo firmos kompiuterinėje apskaitoje.

Manytina, tokiu būdu firmos savininkas, kuris yra ir firmos direktorius, devynerius metus žinodamas apie minėtas kreditavimo sutartis ir jų neginčydamas, tuo jas patvirtino. Šioje byloje LAT rėmėsi 1964 m. CK 66 str. nuostatomis ir pažymėjo, kad įsigaliojus naujam CK, tai reglamentuojama CK 2.133 str. 6 d. ir 2.136 str.

Pritariama tokiam LAT išaiškinimui. Minėtoje byloje LAT taip pat pažymi, kad atstovaujamojo interesams apginti galėtų būti taikomos sutarčių teisės instituto normos, konkrečiai CK 6.228 straipsnio 1 dalis. CK 6.228 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad šalis gali atsisakyti sutarties ar atskiros jos sąlygos, jeigu sutarties sudarymo metu sutartis ar atskira jos sąlyga nepagrįstai suteikė kitai šaliai perdėtą pranašumą.

2004 m. spalio 28 d. nutartyje⁶⁰ LAT, gindamas atstovaujamojo interesus, konstatavo, kad jeigu atstovas veikia viršydamas jam suteiktus įgaliojimus, tai sandoriai, sudaryti viršijant įgaliojimus, atstovaujamojo nesaisto (CK 2.136 straipsnis). Antra, pagal bendrąsias atstovavimo santykius reglamentuojančias teisės normas atstovas, kurio teisės nėra aiškiai apibrėžtos, turi teisę atlikti tik tuos veiksmus, kurių reikia atstovaujamojo turtui ir turtiniams interesams išsaugoti bei turto priežiūrai (CK 2.137 straipsnio 2 dalis). Šalių jungtinės veiklos sutarties 5.1 punktas nedetalizavo UAB „Deltima“ teisių, todėl šis punktas negalėjo suteikti UAB „Deltima“ teisės atlikti veiksmus, susijusius su kitai sutarties šaliai priklausančio turto suvaržymu.

Šiuo atveju teismas remdamasis CK 2.137 str. 2 d. konstatavo, kad UAB „Deltima“ viršijo savo įgaliojimus ir remiantis CK 2.136 str. konstatavo, kad sandoriai, sudaryti viršijant įgaliojimus, atstovaujamojo nesaisto.

Manytina LAT teisingai rėmėsi CK 2.137 str. 2 d. normomis. Tuo atveju, kai atstovo teisės įgaliojime nėra apibrėžtos, atstovas negali „disponuoti atstovaujamojo turtu“⁶¹. Atstovas tokiu atveju negali parduoti, nuomuoti, įkeisti atstovaujamojo turta, t.y. koku būdu keisti atstovaujamojo turto teisinę padėtį.

2004 m. lapkričio 3 d. nutartyje⁶² LAT nustatė, kad nagrinėjamoje byloje atsakovas

⁶⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. spalio 28 d. nutartis c. b. UAB „Kazlų Rūdos metalas“ v. AB krediyt Bank S.A., 3K-3-535/2004, kat. 25.3; 27.6; 65.

⁶¹ MIKELĖNAS. V. et al., *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. I-asis leid.* Vilnius, 2001. P. 275.

⁶² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. lapkričio 3 d. nutartis c. b. V. Nevedomskis v. UAB „Autosparnai“, 3K-3-592/2004, kat. 15.2.2.8; 45.4.

UAB „Autosparnai“ ginčija bendrovės direktoriaus pavaduotojo S. K. bendrovės vardu sudarytą 2001 m. balandžio 2 d. automobilio nuomos sutartį, kuria bendrovė išsinuomojo automobilį VW LT 28 iš nuomotojo ieškovo V. N. Atsakovo kasaciniame skunde tvirtinama, kad tokios sutarties sudarymui bendrovės direktoriaus pavaduotojui S. K. įgaliojimų bendrovė nesuteikė. Pagal 2001 m. sausio 4 d. bendrovės direktoriaus patvirtintų UAB „Autosparnai“ direktoriaus pavaduotojo pareigybinių nuostatų 3 punktą direktoriaus pavaduotojui suteikti savarankiški įgaliojimai, vadovaujantis bendrovės administracijos vadovo įsakymu, bendrovėje veikiančiomis tvarkomis, taisyklėmis, įgaliojimais bei akcininkų susirinkimo nutarimais, sudaryti sutartis santykiuose su trečiaisiais asmenimis.

LAT konstatavo, kad remiantis nurodytais bendrovės vidaus administravimo aktais bendrovės direktoriaus pavaduotojas turėjo įgaliojimus bendrovės vardu sudaryti atsakovo ginčijamą 2001 m. balandžio 2 d. automobilio nuomos sutartį, pasirašydamas šią sutartį direktoriaus pavaduotojas jam suteiktų įgaliojimų neperžengė. Atsakovas kasaciniame skunde klaidingai nurodo, kad ginčijama sutartis buvo sudaryta be UAB „Autosparnai“ administracijos vadovo žinios, dėl to neatitiko bendrovės tikrosios valios sudaryti bei vykdyti tokią sutartį. Teisėjų kolegija atmetė nurodytą kasacinio skundo argumentą, nes iš sutarties kylančius įsipareigojimus mokėti nuomos mokesčių bendrovė vykdė, taip pripažindama sutartį, be to, reguliarius kiekvieną mėnesį mokami nuompinigiai reiškė, kad bendrovė žinojo apie sutartį ir nuomininko įsipareigojimus pagal ją.

Pritariama teismo išvadai, kad tokiais veiksmais nuomotojui faktiškai pritarus nuomos sutarčiai vadovaujantis CK 2.136 straipsnio 1 ir 2 dalimis paskesnis atstovaujamojo pritarimas sandorį daro galiojančiu nuo jo sudarymo, nepaisant to, ar atstovas sudarė sandorį atstovaujamojo vardu jo suteiktų įgalinimų ribose, ar peržengdamas įgaliojimus, taip pat ir tuomet, kai sandoris sudarytas atstovui neturint iš anksto jam atstovaujamojo suteiktų tokių teisių.

2005 m. balandžio 11 d. nutartyje⁶³ teisėjų kolegija pažymi, kad teisinių pasekmių nesukuria sutartis, sudaryta atstovo, viršijusio įgaliojimus, jei viršijančia apimtimi to vėliau nepatvirtina įgaliotojas (1964 m. CK 66 straipsnio 1 dalis, CK 2.136 straipsnio 1 dalis). Pažymėtina, kad remiantis CK 2.136 str. 3 d., tuo atveju, jei atstovaujamasis nepitaria minėtam atstovo sudarytam sandoriui, atstovas privalo atlyginti trečiojo asmens patirtus nuostolius, jeigu trečiasis asmuo apie tas aplinkybes nežinojo ir neturėjo žinoti ir

⁶³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. balandžio 11 d. nutartis c. b. *B. Lydeka v. D. Rakeckienė ir kt.*, 3K-3-250/2005, kat. 49.

tokiu būdu ginami sąžiningo trečiojo asmens interesai.

Minėtos 1964 m. CK 66 str., naujojo CK 2.133 str. 6 d. ir CK 2.136 str. normos buvo taikytos ir kitose bylose⁶⁴.

Apibendrinant galima būtų pasakyti, kad Lietuvos teismų praktikoje buvo nemažai bylų, kuriose buvo taikomos 1964 m. CK 66 str., CK 2.133 str. 6 d. ir CK 2.136 str. normos, reglamentuojančios atvejus, kai sandorius kito asmens vardu sudaro asmuo neturint teisės arba viršijant suteiktas teises. Taikant CK 2.133 str. 6 d. ir 2. 136 str. normas, buvo siekiama apsaugoti ne tik atstovaujamojo, bet ir sąžiningo trečiojo asmens interesus.

2. Tariamą ir numanomą atstovavimą reglamentuojančių teisės normų taikymas Lietuvos teismų praktikoje

Lietuvos teismų praktikoje buvo remtasi CK nuostatomis, reglamentuojančiomis tariamą atstovavimą (CK 2.133 str. 9 d.), kai atstovas veikė viršydamas jam suteiktus įgaliojimus. Tokiais atvejais atstovaujajam sukuriama civilinė teisė ir pareigos ir ginami sąžiningo trečiojo asmens interesai. 2004 m. rugsėjo 6 d. nutartyje⁶⁵ LAT konstatavo, kad atstovas (direktoriaus pavaduotojas) pasirašė sutartį su kita sandorio šalimi, tuo viršydamas savo įgaliojimus, tačiau kita sandorio šalis turėjo rimtą pagrindą manyti, kad sudaro sandorį su tokią teisę turinčiu atstovu (sutartį paruošė atstovaujamas, sutartis buvo sudaroma atstovaujamojo buveinėje, jos sudarymo metu buvo ir pats direktorius) ir nėra įrodymų, kad kita sandorio šalis žinojo ar turėjo žinoti, kad atstovas viršijo savo teises (CK 2.133 str. 9 d.). Manytina, šiuo atveju teismas teisingai rėmėsi CK 2.133 str. 9 d., minėtu atveju galima kalbėti apie tariamą atstovavimą. Remiantis byloje nustatytomis faktinėmis aplinkybėmis trečiasis asmuo turėjo pagrindo protingai ir sąžiningai tikėti, kad sudaro sandorį su tokią teisę turinčiu atstovu.

2005 m. lapkričio 14 d. nutartyje⁶⁶ LAT pažymėjo, kad skirtingai, nei 1964 m. CK 66 str., esant tariamam atstovavimui, sandoris privalomas atstovaujajam. Kitaip sakant esant tariamam atstovavimui sandoris, kurį atstovas sudarė viršydamas savo teises, privalomas atstovaujajam nepriklausomai nuo to, ar atstovaujamas tokį sandorį

⁶⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. birželio 15 d. nutartis c. b. UAB "Dausa" v. AB bankas Turto bankas, 3K-3-343/2005, kat. 21.4.2.8; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. sausio 5 d. nutartis c. b. UAB "Senukų prekybos centras" v. UAB "EM trans", 3K-3-3/2005, kat. 60; 61.

⁶⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. rugsėjo 6 d. nutartis c. b. I.Tarkovska v. ŽŪB "Pavasaris", 3K-3-417/2004, kat. 22.1; 25.3; 37.7.

⁶⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. lapkričio 14 d. nutartis c. b. S.Dambrauskas v. M.M. Baltrėnas, 3K-3-569/2005, kat. 21.4.1.1; 28.1; 114.11.

patvirtino.

Lyginant su 1964 m. CK 66 str., naujojo CK 2.136 str. ir CK 2.133 str. 6 d. nustatytu reglamentavimu, CK 2.133 str. 9 d. atstovaujamojo interesai mažiau ginami, nes nepriklausomai nuo to, ar atstovaujamasis tokį sandorį, kurį atstovas sudarė viršydamas savo teises, patvirtino, toks sandoris privalomas atstovaujajam. Tuo pačiu skyrėsi ir minėtų teisės normų taikymas Lietuvos teismų praktikoje. Remiantis CK 2.133 str. 9 d. normomis, teismuose buvo ginami sąžiningo trečiojo asmens interesai. Tačiau esant tariamam atstovavimui atstovo sudarytas sandoris gali būti neprivalomas atstovaujajam kitu pagrindu: jei trečiasis asmuo buvo nesąžiningas, t.y. žinojo ar turėjo žinoti, kad atstovas viršija savo teises.

Lietuvos teismų praktikoje buvo remtasi CK nuostatomis, reglamentuojančiomis numanomą atstovavimą (CK 2.133 str. 2 d.). Numanomo atstovavimo atvejais sandoris atstovaujajam privalomas nepriklausomai nuo to, ar atstovaujamasis tokį sandorį patvirtino ir nepriklausomai nuo to, ar trečiasis asmuo buvo sąžiningas. Manytina, numanomo atstovavimo atvejais trečiasis asmuo negali būti nesąžiningas, nes atstovaujamasis savo elgesiu teikia pagrindo trečiajam asmeniui protingai manyti ir sąžiningai tikėti, kad jis paskyrė kitą asmenį savo atstovu. Taigi, tam, kad galima būtų konstatuoti esant numanomą atstovavimą, svarbu nustatyti, ką teismai ir nustatinėjo, ar atstovaujamasis savo elgesiu teikė pagrindo trečiajam asmeniui protingai manyti ir sąžiningai tikėti, kad jis paskyrė kitą asmenį savo atstovu. Tik tuo atveju, jei trečiasis asmuo sąžiningai tikėjo, kad atstovaujamasis paskyrė kitą asmenį savo atstovu, t.y. trečiasis asmuo buvo sąžiningas, galima konstatuoti esant numanomą atstovavimą.

2007 m. balandžio 6 d. nutartyje⁶⁷ LAT rėmėsi CK 2.133 str. 2 d. nuostatomis, reglamentuojančiomis numanomą atstovavimą. Pagal CK 2.133 str. 2 d. nuostatas numanomo atstovavimo atveju, jeigu asmuo savo elgesiu davė pagrindo trečiajam asmeniui protingai manyti ir sąžiningai tikėti, kad jis paskyrė kitą asmenį savo atstovu, tai tokio asmens atstovaujamojo vardu sudaryti sandoriai yra privalomi atstovaujajam, t. y. sukuria šiam civilinių teisių ir pareigų. LAT konstatavo, kad atstovui įgaliojimai gali būti suteikti ne tik išduodant jam rašytinį įgaliojimą (CK 2.137 str.), bet taip pat jie gali būti numanomi iš aplinkybių, kuriomis asmuo veikia (CK 2.133 str. 2 d.). Tokiu atveju atstovui viršijus įgaliojimus ar sudarant sandorius be įgaliojimo sandoriai yra privalomi atstovaujajam, nes, kaip jau minėta, atstovaujamasis savo elgesiu davė pagrindo trečiajam asmeniui protingai manyti ir sąžiningai tikėti, kad jis paskyrė kitą asmenį savo

⁶⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. balandžio 6 d. nutartis c. b. *T.Ž. v. J.V.V. Individuali įmonė*, 3K-3-147/2007, kat. 21.4.2.8; 28.1; 114.11.

atstovu. Remiantis bylos duomenimis, įmonės savininkas (įgaliotojas) davė pagrindo tretiesiems asmenims protingai manyti ir sąžiningai tikėti, kad jis paskyrė kitą asmenį savo atstovu. Tai patvirtina ir aplinkybės, kuriomis atstovas veikė atstovaujamojo vardu. Bylos duomenimis įmonės savininkas (įgaliotojas) buvo suteikęs savo įgalinimus trečiajam asmeniui (įgaliotinei) veikti įmonės vardu, nes buvo perdavęs jai įmonės antspaudą ir savo parašo spaudą, kad jam nereikėtų kiekvieną kartą važiuoti pasirašinėti dokumentų. Parašo spaudą visur, kur reikėdavo dėdavo įgaliotinei. Taip pat įmonės savininkas paaiškino, kad įmonės veikloje beveik nedalyvavo, visus klausimus sprendė, dokumentus pasirašinėjo įgaliotinei, taip pat patvirtino tai, kad ji pasirašinėjo visas sutartis ir tai darydavo dėdama įmonės savininko spaudą, nes „tėvas ja pasitikėjo“, nes „būdavo daug dokumentų, kuriuos reikėdavo pasirašyti, o tėvo nenorėdavo varginti“. Atsižvelgiant į tai, kad įgaliotoją ir įgaliotinę sieja artimas giminystės ryšys (tėvo ir dukters), tokie pasitikėjimo santykiai yra suprantami.

Manytina, remiantis byloje nustatytais aplinkybėmis, buvo pagrindo manyti, kad atstovaujamasis savo elgesiu teikė pagrindo trečiajam asmeniui protingai manyti ir sąžiningai tikėti, kad jis paskyrė kitą asmenį savo atstovu. Taigi, galima buvo konstatuoti esant numanomą atstovavimą ir galima buvo taikyti CK 2.133 str. 2 d.

2004 m. sausio 19 d nutartyje⁶⁸ LAT taip pat rėmėsi CK 2.133 str. 2 d. nuostatomis, reglamentuojančiomis numanomą atstovavimą. LAT pažymėjo, kad pagal bylos aplinkybes teismai nekonstatavo, kad šalių santykiai iš esmės tapatūs tiems, kurie numatyti šioje įstatymo normoje (CK 2.133 str. 2 d.). 2005 m. lapkričio 21 d. nutartyje⁶⁹ LAT sutiko su teismų padaryta išvada, kad trečiajam asmeniui buvo pagrindo manyti, kad sutartis pasirašė įgaliotas asmuo, nes pastarasis, veikdamas įgaliotojo vardu, bendravo su trečiuoju asmeniu, kontroliavo objekte atliekamus darbus, derino atliekamų darbų sąmatas, pasirašydavo atliktų darbų aktus, pažymas, pasirašė rangos sutarties projektą, leido dirbti objekte, todėl gali būti taikomos CK 2.133 str. 2 d. nuostatos, reglamentuojančios numanomą atstovavimą.

Sveikintina yra tai, kad Lietuvos teismų praktika pripažįsta numanomą ir tariamą atstovavimą. Taikant numanomą ir tariamą atstovavimą reglamentuojančias CK 2.133 str. 2 d. ir 9 d. teisės normas, sėkmingai buvo ginami sąžiningo trečiojo asmens interesai.

⁶⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. sausio 19 d. nutartis c. b. *UAB "Vėjavaikė" v. UAB "Sandeksa"*, 3K-3-42/2004, kat. 40.3.

⁶⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. lapkričio 21 d. nutartis c. b. *UAB "Sigeta" v. UAB "Kriaute"*, 3K-3-597/2005, kat. 35.4; 40.2; 42.8; 52.3; 114.11.

IV. Atstovavimo instituto taikymas bylose, kuriose buvo ginčijami įgaliojimo išdavimo sandoriai, sudaryti dėl klaidos ar apgaulės

Atstovavimo teisinius santykius reglamentuojančios teisės normos nebuvo taikomos bylose, kuriose buvo ginčijami įgaliojimo išdavimo sandoriai, sudaryti dėl klaidos ar apgaulės iki įsigaliojant naujajam CK, tačiau naujojo CK 2.133 str. 4 d. norma galėtų būti *mutatis mutandis* taikoma analogiškose bylose.

2005 m. sausio 17 d. nutartyje⁷⁰ LAT konstatavo, kad „CK 2.137 straipsnis nustato įgaliojimo sampratą. Įgaliojimas patvirtina, kad atstovui suteikiamos atitinkamos teisės veikti atstovaujamojo vardu, nustatant, palaikant ar pakeičiant santykius su trečiaisiais asmenimis, taip pat apibrėžia suteiktų teisių apimtį ir turinį“.

Manytina, įgaliojimo išdavimo sandoris yra vienašalis sandoris, kuriam sudaryti reikalinga vienos šalies valia. Galima būtų teigti, kad atstovo, kuriam įgaliojimas išduodamas, valia įgaliojimo išdavimo sandoriui sudaryti reikšmės neturi. Įgaliojimo išdavimo sandoris gali būti ginčijamas pagal įgaliojimą išdavusio asmens ieškinį įstatyme numatytais pagrindais ir atsižvelgiant į asmens, išdavusio įgaliojimą, valią. Jeigu jo valia buvo iškreipta dėl klaidos, apgaulės, smurto ar grasinimo, manytina, atstovavimo teisinius santykius reguliuojanti teisės norma, numatyta CK 2.133 str. 4 d. tokiu atveju galėtų būti taikoma *mutatis mutandis*: jeigu įgaliojimo išdavimo sandoris ginčijamas dėl klaidos, apgaulės, smurto ar grasinimo, tai šių faktų egzistavimas ar neegzistavimas nustatomas atsižvelgiant į įgaliojimą išdavusio asmens valią. Tuo atveju, jeigu minėti faktai pasitvirtina, atsiranda padariniai, numatyti CK 1.90 ir 1.91 str., tai yra taikoma restitucija.

2003 m. kovo 24 d. nutartyje⁷¹ LAT konstatavo, kad atstovaujamoji ginčija įgaliojimo išdavimo sandorį, remdamasi senojo CK 57 straipsniu (taikant naujojo CK normas toks sandoris galėtų būti ginčijamas remiantis CK 1.91 str., 2.133 str. 4 d. – aut.) ir teigdama, kad sandorį ji sudarė apgaulės įtakoje. LAT konstatavo, kad teismai, įvertinę atstovaujamosios elgesį po įgaliojimo išdavimo (perdavė butą įgaliotiniui, pati iš buto išsiregistravo bei išvyko gyventi į kitą gyvenamąją vietą) pagrįstai padarė išvadą, kad atstovaujamoji ginčijamą įgaliojimą išdavė laisva valia ir nėra pagrindo konstatuoti apgaulę iš įgaliotinio pusės.

LAT yra išanalizavęs apgaulės sąvoką vienoje iš savo nutarčių⁷²: „Apgaulė – tai sandorį sudarančio asmens suklaidinimas dėl esminių sudaromo sandorio aplinkybių.

⁷⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. sausio 17 d. nutartis c. b. L. Aleliūnienė v. Ž. Prasčiūnienė, 3K-3-45/2005, kat. 28.2; 21.4.1.1.

⁷¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. kovo 24 d. nutartis c. b. R. Urbonavičienė v. A. Daunoras, 3K-3-401/2003, kat. 15.2.1.1.; 15.2.2.7.; 25.7.

⁷² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. spalio 24 d. nutartis c. b. O. M. Kabišaitienė, J. Kabišaitis v. S. Kalininas ir kt., 3K-3-1008/2001, kat. 15.2.2.7.

Apgaulė, formuojant šalies valią, pasireiškia tuo, kad viena iš sandorio šalių tyčia suklaidino (pranešė klaidingas žinias arba nutylėjo svarbias aplinkybes) kitą šalį tam, kad pastaroji sudarytų šį sandorį. Apgaulės turinį sudarančius veiksmus gali atlikti kita sandorio šalis ar kitas asmuo, nesantis sandorio šalimi. Tokiu atveju vienos sandorio šalies valia sudaryti sutartį suformuojama kitos sandorio šalies ir/ar trečiojo asmens nesąžiningų veiksmų įtakoje. Apgaulė gali pasireikšti atliekant aktyvius veiksmus, teigiant tai, ko nėra. Taip pat apgaulė bus, kai nuslepiamos svarbios sandorio aplinkybės“.

Tuo atveju, jei įgaliojimas būtų išduotas išgaliojus naujajam Civiliniam kodeksui, įgaliojimo išdavimo sandoris atstovaujomojo reikalavimu galėjo būti ginčijamas, remiantis naujojo CK 1.91 str. ir 2.133 str. 4 d..

Šiame darbe jau minėtoje 1999 m. gegužės 24 d. nutartyje⁷³ LAT konstatavo, kad „vertinant įgaliojimo teisėtumą, svarbu yra nustatyti, ar išorinis valios išreiškimas atitinka vidinį, tikrąjį ieškovės valios turinį. Įgaliojimo išdavimas yra vienašalis atstovaujamojo sandoris (1964 m. CK 40 str. 2 d.). Kaip ir bet kuris kitas sandoris yra valinis veikimas sąmoningai nukreiptas tam tikram teisiniui tikslui pasiekti. Kiekvieno žmogaus valinio veikimo priežastis yra jo ūkiniai, buitiniai ir kiti poreikiai. Jie nulemia žmogaus siekimą sudaryti atitinkamą sandorį. Pagrįstas yra kasatorės teigimas, kad teismai, vertindami išduoto generalinio įgaliojimo teisėtumą ir sprenddami, ar įgaliojimas neišduotas suklydimo, apgaulės įtakoje, nesuvokiant įgaliojimo išdavimo prasmės ir kt., turėjo vertinti visumoje faktines aplinkybes dėl ieškovės asmenybės - amžiaus, išsilavinimo, sveikatos, turinės padėties, ieškovės ir atsakovių tarpusavio santykius, bei tą faktą, kad ieškovė, laikydama save žemės savininke, sudarė su Paberžių žemės ūkio bendrove ginčo žemės sklypo nuomos sutartį ir iki kylant ginčui manė turinti žemę. Šalys šią sutartį vykdė, sudarius dovanojimo sutartį, nuomos sutartis nebuvo nutraukta ar pakeista. Patvirtinant kasacinio skundo argumentus dėl sveikatos stovio, kasatorė prie skundo pridėjo medicininį pažymėjimą, kuriame nurodyta medikų išvada - vidutinis protinis atsilikimas, abiejų akių kataraktas ir kt. <...> pateikiami duomenys apie ieškovės materialinę padėtį, nurodoma, kad ji yra vieniša, socialiai remtina, priskirta lankomosios priežiūros darbuotoja ir kt. Vertinant ieškovės tikrąją vidinę valią dėl generalinio įgaliojimo tvarkyti jos turtą išdavimo, paminėtos aplinkybės yra svarbios. <...> Vertinant įrodymus, teismai netinkamai aiškino įgaliojimo prasmę, apibrėžtą CK 67 straipsnyje. Asmuo, išdavęs generalinį įgaliojimą dėl turto tvarkymo, nuosavybės teisės ir teisės disponuoti šiuo turtu nepraranda, o įgaliotinis nuosavybės teisės į turtą neįgyja“.

⁷³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 1999 m. gegužės 24 d. nutartis c. b. *J. Kručaitė v. A. Jurkevičienė ir kt.*, 3K-3-157/1999, kat. 42.

Galima teigiamai vertinti LAT aiškinimą šioje byloje. Manytina, įgaliojimo išdavimo atveju, svarbu yra įvertinti atstovaujamojo tikruosius ketinimus. Svarbu išsiaiškinti, ar atstovaujamasis neišdavė įgaliojimo dėl susiklosčiusių sunkių aplinkybių, ar įgaliojimas nėra išduotas suklydimo, apgaulės įtakoje, nesuvokiant įgaliojimo išdavimo prasmės, ar įgaliojimas išduotas laisva valia (CK 1.90 str., 1.91 str., 2.133 str. 4 d.). Kaip jau buvo minėta, CK 2.133 str. 4 d. tokiu atveju galėtų būti taikoma *mutatis mutandis*: jeigu įgaliojimo išdavimo sandoris ginčijamas dėl klaidos, apgaulės, smurto ar grasinimo, tai šių faktų egzistavimas ar neegzistavimas nustatomas atsižvelgiant į įgaliojimą išdavusio asmens valią.

V. Prekybos agento ir prokūros institutų taikymas Lietuvos teismų praktikoje

Lietuvos teismų praktikoje bylų, kuriose buvo taikomos prekybos agento ir prokūros instituto normos yra mažai.

2003 m. birželio 5 d. nutartyje⁷⁴ teisėjų kolegija nustatė, kad ieškovas prašė pripažinti negaliojančias 1999 m. kovo 8 d. pasirašytos su atsakovu konkurencijos draudimo sutarties Nr. 3403/99 1, 2, 3, 4, 5 punktų nuostatas. Nurodė, kad nuo 1996 m. rugpjūčio 19 d. dirbo atsakovo vadybininku. Atsakovo iniciatyva 1999 m. kovo 8 d. šalys sudarė darbo sutartį papildančią konkurencijos draudimo sutartį Nr. 3403/99. Ieškovo teigimu, šios sutarties 1-5 punktų sąlygos, ribojančios metus laiko nuo darbo sutarties su atsakovu nutraukimo ieškovo teisę pasirinkti darbą bei darbo vietą, prieštarauja įstatymams, nes nustato blogesnes darbo sąlygas ir pažeidžia konstitucinę teisę laisvai pasirinkti darbą ir verslą.

Teismai sprendami ginčą, rėmėsi sutarties sudarymo metu galiojusio Prekybos įstatymo 12 straipsniu, kuriame buvo reglamentuojama, kad be darbdavio sutikimo prekybos tarnautojas neturi teisės savarankiškai verstis prekyba, taip pat dalyvauti konkuruojančių su darbdaviu įmonių prekybinėje veikloje. Prekybos tarnautojas, pažeidęs nurodytus reikalavimus, privalo atlyginti padarytus nuostolius. Darbdavys, priimdamas į darbą prekybos tarnautoją, gali su juo sudaryti atskirą sutartį, kad nutraukęs darbo sutartį tarnautojas nekonkuruotų su jo įmone. Konkurencijos draudimas neturi trukti ilgiau kaip metus. Šį apribojimą galima taikyti, kai darbdavys išsipareigoja prekybos tarnautojui, nutraukęs darbo sutartį, per visą konkurencijos draudimo laiką mokėti kompensaciją. Kompensacijos dydis nustatomas sutartyje. Prekybos įstatymas negalioja nuo 2001 m. lapkričio 28 d.

Manytina, tokios teisme taikytos Prekybos įstatyme buvę nuostatos nesiderina su dabartiniu prekybos agento instituto reglamentavimu CK. Remiantis CK 2.152 straipsnio 1 dalimi, prekybos agentas gali būti tik nepriklausomas asmuo. „Tai reiškia, kad tarp atstovaujamojo ir prekybos agento – fizinio asmens negali būti darbo santykių, o prekybos agentas – juridinis asmuo neturi būti sudedamoji organizacinė atstovaujamojo dalis“⁷⁵. Taigi, tarp atstovaujamojo ir prekybos agento negali būti darbo santykių. Remiantis dabartiniu reglamentavimu, Konkurencijos įstatymo 5 straipsnyje „numatytas konkurenciją ribojančių susitarimų draudimas netaikomas atstovaujamojo ir prekybos

⁷⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2003 m. birželio 5 d. nutartis c. b. *D. Baliūnas v. UAB „Kemira Agro Vilnius“*, 3K-7-408/2003, kat. 13; 82.

⁷⁵ MIKELĖNAS. V. et al., *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. I-asis leid.* Vilnius, 2001. P. 294.

agento vertikaliojo pobūdžio sutartims, esant sąlygai, kad pastarasis nepatiria finansinės ar komercinės rizikos⁷⁶, tai yra esant taip vadinamam „tikrajam“ atstovavimui. „Tokioje situacijoje įsipareigojimas nekonkuruoti gali būti nustatytas visą komercinio atstovavimo sutarties galiojimo laiką, taip pat ne daugiau kaip dvejus metus pasibaigus sutarčiai“⁷⁷ (CK 2.164 str.). Kai komercinis atstovavimas yra „netikrasis“, tai yra, kai atstovui tenka finansinė ar komercinė rizika, šalių susitarimą dėl prekybos agento nekonkuravimo pasibaigus sutarčiai papildomai riboja konkurencijos teisės normos.

Šioje byloje LAT ieškinį patenkino remdamasis tuo, kad Prekybos įstatymo 12 straipsnio 2 dalyje buvo nustatyta pareiga ir darbdaviui – konkurencijos apribojimą buvo galima taikyti tik tada, kai darbdavys įsipareigoja prekybos tarnautojui, nutraukęs darbo sutartį, per visą konkurencijos draudimo laiką mokėti kompensaciją. Kompensacijos dydis turėjo būti nustatomas sutartyje. Konkurencijos draudimo sutartyje atsakovas neįsipareigojo ieškovui mokėti kompensacijos. Šia sutartimi darbdaviui nustatytos tik teisės, o atsakovui – tik pareigos. Tokiu turiniu konkurencijos draudimo sutartis prieštaravo Prekybos įstatymo imperatyviai normai.

Manytina, LAT teisingai išaiškino, kad esant draudimui konkuruoti, turėtų būti ir kita sutarties sąlyga – numatanti ieškovui kompensaciją. Dabar galiojančiame CK galime rasti analogiškas nuostatas – CK 2.164 str. 4 ir 8 dalys. remiantis CK 2.164 str. 4 d., jeigu sutartyje yra numatytas konkurencijos draudimas, prekybos agentas turi teisę į kompensaciją už visą konkurencijos draudimo laikotarpį. Kompensacijos dydis gali būti apibrėžiamas metine prekybos agento atlyginimo suma ir remiantis CK 2.164 str. 8 d., susitarimai, kurie prieštarauja šio straipsnio nuostatomis ir pablogina prekybos agento padėtį, negalioja, tai yra kompensacijos dydis negali būti neprotingai mažas, nes draudimas nekonkuruoti nesumokant adekvačios kompensacijos pažeistų imperatyvias 2.164 str. normas ir pablogintų prekybos agento padėtį, o toks susitarimas, remiantis minėta CK 2.164 str. 8 d., būtų laikomas negaliojančiu.

2005 m. vasario 14 d. nutartyje⁷⁸ teisėjų kolegija nustatė, kad ieškovas nurodė, kad nuo 1998 m. sausio 16 d. iki 2003 m. rugpjūčio 29 d. jis dirbo atsakovo verpimo pamainos vadovu. Pagal darbo sutarties 8 punkto 2 pastraipą ieškovas įsipareigojo nedirbti jokiaje atsakovo verslo srityje bei tiesiogiai ar netiesiogiai neužsiimti veikla, konkuruojančia su atsakovo verslu per darbo sutarties galiojimo laiką ir vienerius metus pasibaigus darbo sutarčiai. Atsakovas įsipareigojo mokėti ieškovui 1000 Lt kompensaciją

⁷⁶ *Ibid.* P. 297.

⁷⁷ *Ibid.* P. 304.

⁷⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. vasario 14 d. nutartis c. b. R. J. Jančiauskas v. UAB „Filana“, 3K-365/2005, kat. 11.7.1; 42.8.

per mėnesį už visą konkurencijos draudimo laikotarpį. Ieškovas teigė, kad jis vykdo įsipareigojimus, tačiau atsakovas savo pareigos mokėti kompensacijos tiek darbo sutarties galiojimo metu, tiek ją nutraukus, nevykdo.

Taigi, kaip ir prieš tai minėtoje byloje ieškovą ir atstovaujamąjį siejo darbo santykiai. Prekybos agento instituto teisės normos esant darbo santykiams neturėtų būti taikomos.

2005 m. lapkričio 30 d. nutartyje⁷⁹ teisėjų kolegija nustatė, kad ieškovas N. V. individuali įmonė nurodė, kad 1999 m. spalio 21 d. sudarė su atsakovu UAB „Zepter International“ sutartį Nr. 300033, pagal kurią jis (ieškovas) įsipareigojo platinti atsakovo produkciją, o atsakovas įsipareigojo mokėti komisinius. 2003 m. gegužės 23 d. atsakovas atsiuntė pranešimą, kad nuo 2003 m. gegužės 23 d. nutraukia prekybinę sutartį Nr. 300033. Ieškovo teigimu, sutartis Nr.300033 iki jos nutraukimo tęsėsi trejus metus ir septynis mėnesius, todėl pagal CPK 2.165 straipsnio 1 ir 2 dalis ji galėjo būti nutraukta tik pranešus apie tai prieš keturis mėnesius, ir sutarties nutraukimo diena turėjo sutapti su kalendorinio mėnesio pabaiga. Atsakovas apie sutarties nutraukimą pranešė 2003 m. gegužės 23 d., todėl ji galėjo būti nutraukta nuo 2003 m. rugsėjo 30 d. Kadangi sutartis buvo nutraukta be ieškovo įmonės sutikimo ir pažeidžiant išankstinio pranešimo terminus, įmonė dėl to patyrė nuostolių, kuriuos sudaro laikotarpiu nuo 2003 m. gegužės 23 d. iki 2003 m. rugsėjo 30 d. įmonės negautos pajamos (7825,63 Lt). Šiuos nuostolius pagal CK 2.165 straipsnio 3 dalį privalo atlyginti atsakovas.

LAT, remdamasis tuo, kad teismai tinkamai neištyrė visų įrodymų dėl ieškovės bendradarbiavimo su konkurencine įmone, ir kad tuo galėjo būti pažeistos CK 2.156 str. nuostatos, kuriose nustatytos prekybos agento pareigos:

- 1) sąžiningai ir rūpestingai vykdyti visus atstovaujamojo pavedimus ir protingumo kriterijų atitinkančias instrukcijas, būti lojalus atstovaujajam ir veikti išimtinai dėl atstovaujamojo interesų;
- 2) reguliariai pranešti atstovaujajam apie sudaromas ar sudarytas sutartis, taip pat teikti kitą svarbią informaciją, susijusią su savo ir atstovaujamojo verslu;
- 3) saugoti atstovaujamojo komercines paslaptis tiek sutarties galiojimo metu, tiek jai pasibaigus;
- 4) nekonkuruoti su atstovaujamoju, jeigu ši sąlyga numatyta sutartyje, perdavė bylą nagrinėti iš naujo žemesnės instancijos teismui.

Manytina, teismas šioje byloje teisingai taikė CK 2.156 str. ir CK 2.165 str.

⁷⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. lapkričio 30 d. nutartis c. b. *Nijolės Valenčiūnaitės II v. UAB „Zepter International“*, 3K-3-627/2005, kat. 93.2.11; 95.2.

nuostatas.

Manytina, tuo atveju, jei teismas konstatuotų minėtų CK 2.156 str. nuostatų pažeidimą, t.y. fiduciarinių atstovo pareigų atstovaujamajam pažeidimą, remiantis CK 2.156 straipsnio 5 punktu, atstovas turėtų atlyginti atstovaujamajam padarytus nuostuolius.

Tuo atveju, jei teismas konstatuotų nesant minėtų CK 2.156 str. nuostatų pažeidimų, remiantis CK 2.165 straipsnio 3 dalimi, šalis (šiuo atveju atstovaujamas), nutraukusi sutartį be kitos šalies (šiuo atveju atstovo) sutikimo ir pažeidusi išankstinio pranešimo terminus, privalo kitai šaliai (šiuo atveju atstovui) atlyginti savo veiksmis padarytus nuostuolius, išskyrus atvejus, kai sutartis nutraukta dėl svarbių priežasčių, apie kurias nedelsiant buvo pranešta kitai šaliai (šiuo atveju atstovui). Minėtu atveju apie svarbias priežastis atstovui nebuvo pranešta.

Atsižvelgiant į tai, kad kitoje šio darbo dalyje buvo analizuojama Lietuvos teismų praktika sprendžiant bylas, kuriose atstovas sudarydamas sandorį buvo viršijęs jam suteiktas teises arba sandorį sudaryti neturėjęs teisės, manytina, būtų tikslinga išanalizuoti kaip tokios bylos būtų sprendžiamos atstovaujant prekybos agentui ar prokūristui.

CK 2.163 str. normos, reglamentuojančios atsakomybę pagal prekybos agento sudarytas sutartis, yra specialiosios CK 2.136 str ir CK 2.133 str. 6 d. normų atžvilgiu. Remiantis CK 2.163 str., kai prekybos agentas viršija jam suteiktas teises arba prekybos agentas atstovaujamojo vardu sudaro sutartį, kurios sudaryti jis neturėjo teisės, o kita sandorio šalis apie tai nežinojo ir negalėjo žinoti, pripažįstama, kad atstovaujamasis tokią sutartį patvirtino, jeigu šis nedelsdamas po to, kai apie tokią sutartį sužinojo iš prekybos agento ar trečiojo asmens, nepareiškė trečiajam asmeniui, kad sutarčiai nepritaria. Atstovaujamojo tylėjimas būtų laikomas sandorio patvirtinimu, o ne atsisakymu jį patvirtinti. Pažeidus prokūristui CK 2.179 str. nustatytus ribojimus, taip pat būtų taikomos CK 2.163 str. normos. Skirtingai nei CK 2.136 str. ir CK 2.133 str. 6 d., CK 2.163 straipsnyje labiau saugomos trečiųjų asmenų teisės ir numatyta daugiau pareigų atstovaujamajam. Nors Lietuvos teismų praktikoje CK 2.163 str. nebuvo taikytas ir LAT nėra išaiškinęs CK 2.163 str. normų taikymo, CK 2.163 str. normų taikymas ateityje Lietuvos teismų praktikoje yra tikėtinas.

Nežiūrint į tai, kad naujasis CK įsigaliojo 2001 m. liepos 1 d., Lietuvos teismų praktikos taikant prokūros institutą nėra. Vienoje LAT nagrinėtų bylų⁸⁰ prokūra buvo tik

⁸⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. balandžio 6 d. nutartis c. b. *T. Žqsytis v. J. V. Viršilos II*, 3K-3-147/2007, kat. 21.4.2.8; 28.1; 114.11.

paminėta. Manytina, prokūra yra „palyginti svetimas Lietuvos jurisdikcijai institutas“⁸¹ ir diskutuotina prokūros instituto reikšmė verslo plėtrai, civilinės apyvartos supaprastinimui. Dar norėčiau pabrėžti, kad verslo santykių plėtrai, lyginant ją su civilinių santykių raida, didesnę reikšmę turi papročiai, nusistovėjusios taisyklės, galbūt tai irgi yra viena iš priežasčių kodėl naujovės taip sunkiai skinasi kelią, ypač, jei jos pernelyg dirbtinai inkorporuojamos į mūsų komercinę teisę, o inkorporuotos į mūsų komercinę teisę verslo subjektų mažai taikomos ir tuo atveju, jeigu taikomos, didelė tikimybė, kad įnešama painiavos verslo santykiuose.

Atsižvelgiant į negausią ir dažnai kritikuotiną Lietuvos teismų praktiką taikant prekybos agento ir prokūros institutus, manytina, galima būtų teigti, kad Lietuvos teismų praktika taikant prekybos agento ir prokūros institutus yra nesusiformavusi.

⁸¹ MIZARAS. V. Teisiniai atstovavimo santykiai: prokūros samprata ir ypatumai. *Justitia*, 2007. Nr 1(63). P. 42.

Išvados

1. Atstovavimo civilinėje teisėje institutas – yra atskiras ir svarbus civilinės teisės institutas, susijęs su daugeliu civilinės teisės institutų ir apjungiantis tas civilinės teisės normas, kurių pagalba reguliuojami atstovavimo teisiniai santykiai, galintys atsirasti tarp trijų subjektų – atstovaujamojo, atstovo ir trečiojo asmens, kurių pagrindu atstovui atsiranda fiduciarinės pareigos atstovaujajam ir kurių pagrindu atstovas gali sudaryti sandorius, kurie gali sukurti, pakeisti ar panaikinti atstovaujamojo teises ir pareigas.

2. Galima teigiamai vertinti tai, kad nežiūrint į skirtingą atstovaujamojo, trečiojo asmens ir atstovo interesų konflikto reglamentavimą 1964 m. CK 65 str. ir naujojo CK 2.134 str. ir CK 2.135 str., Lietuvos teismų praktika dar iki įsigaliojant naujajam CK plečiamai aiškino 1964 m. CK 65 straipsnį ir tokiu būdu gynė atstovaujamojo interesus taip pat kaip dabar jie ginami ir įstatymu. Naujojo CK 2.134 straipsnio 1 dalyje nustatytas atstovo teisių sudaryti sandorius apribojimų išplėtimas tik atspindi susiklosčiusią teismų praktiką. Manytina, teismai, plečiamai aiškindami 1964 m. CK 65 str. normą, tuo užpildė 1964 m. CK atstovaujamojo, trečiojo asmens ir atstovo interesų konflikto reglamentavimo spragą.

3. Svarstyтина, ar CK 2.135 str. normos neapima CK 2.134 str. normų, t.y. ar atstovaujamojo, trečiojo asmens ir atstovo interesų konflikto reglamentavimui, o tuo pačiu ir taikymui nepakaktų CK 2.135 str. normų. Nei 1964 m. CK 65 str., nei naujojo CK 2.134 str. 1 d. nėra ginami sąžiningo trečiojo asmens interesai ir taikant 1964 m. CK 65 str. ir naujojo CK 2.134 str. 1 d. normas, trečiojo asmens sąžiningumo nereikėdavo įrodinėti – sąžiningo trečiojo asmens interesai nebuvo ginami. Pakakdavo atstovaujajam įrodyti atstovo sudaryto sandorio su pačiu savimi, su tuo asmeniu, kurio atstovas jis tuo metu yra, su savo sutuoktiniu bei tėvais, vaikais ar kitais artimaisiais giminaičiais buvimo faktą ir tokie sandoriai teismo buvo pripažinti negaliojančiais. Manytina, toks reguliavimas nustatytas, nes sutuoktinis bei tėvai, vaikai ar kiti artimieji giminaičiai turėtų atitikti vidutiniškai protingo, rūpestingo ir atidaus žmogaus statusą ir turėtų žinoti apie galimą interesų konfliktą. Tačiau, diskutuotina, ar toks trečiojo asmens nesąžiningumo prezumpcijos nustatymas įstatyme neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos nuostatoms: “Žmogaus teisės ir laisvės yra prigimtinės” (18 str.), “Žmogaus orumą gina įstatymas” (21 str.). Svarstyтина, ar trečiojo asmens sąžiningumo ar nesąžiningumo nustatymas ir konstatavimas neturėtų būti teismo teisė, ir ar sąžiningo trečiojo asmens interesai neturėtų būti ginami įstatymu taip, kaip tai yra reglamentuojama

CK 2.135 str. normose.

4. Kritikuotina formuojama Lietuvos teismų praktika, taikant CK 2.134 str. 2 dalį. Juridinio asmens valdymo organo ir juridinio asmens santykiai yra specialiai reglamentuojami kituose teisės aktuose ir kitose teisės normose ir kiek kitaip lyginant su atstovavimo teisinių santykių reglamentavimu. Manytina, pirmiausia turėtų būti taikomi specialūs teisės aktai ir CK specialios teisės normos reglamentuojančios juridinio asmens valdymo organo ir juridinio asmens teisinius santykius ir tik nesant galimybės juos sureguliuoti specialiais teisės aktais ir CK specialiomis teisės normomis, galėtų būti taikomos CK bendrosios atstovavimo teisinius santykius reguliuojančios teisės normos. Teismai, sprendami konfliktus tarp juridinių asmenų ir juridinių asmenų organų pirmiausia turėtų remtis juridinių asmenų steigimo dokumentais, atitinkamos teisinės formos juridinius asmenis reglamentuojančiais įstatymais, CK antros knygos „Asmenys“ II dalyje „Juridiniai asmenys“ esančiomis teisės normomis ir tik *mutatis mutandis* ir tik tais atvejais, kai specialiomis teisės normomis minėti teisiniai santykiai nėra reguliuojami, galėtų būti taikomos CK Antrosios knygos „Asmenys“ trečios dalies „Atstovavimas“ XI skyriaus teisės normos, tame tarpe ir minėtos CK 2.134 str. 2 d. ir CK 2.135 str., o tais atvejais, kai juridinio asmens valdymo organas tuo pačiu yra ir juridinio asmens dalyvis, svarstyтина, ar minėtu atveju teismams reiktų remtis ne CK 2.134 str. 2 d., bet CK 2.134 str. 1 d. teisės normomis. Manytina, taikant bendrąsias atstovavimo teisinius santykius reguliuojančias teisės normas, juridinio asmens ir juridinio asmens valdymo organo interesų konfliktui spręsti galėtų būti ir yra taikomos CK 2.135 str. normos, tokiu būdu ginant sąžiningo trečiojo asmens interesus. Manytina, CK Antrosios knygos XII skyriaus „Komerčinis atstovavimas“ teisės normos negalėtų būti taikomos juridinio asmens ir juridinio asmens valdymo organo ginčams spręsti ir toks CK skyriaus pavadinimas „Komerčinis atstovavimas“ nėra visiškai tikslus. Manytina, pakankama būtų buvę tiesiog išskirti prekybos agento ir prokūros institutus CK, neapjungiant jų į skyrių „Komerčinis atstovavimas“.

5. Skirtingai nei atstovo teisių sudaryti sandorius apribojimų reglamentavimo taikymo Lietuvos teismų praktikoje atveju (CK 2.134 str. 1 d.), atstovui atstovaujamojo vardu sudarius atstovaujamojo interesams prieštaraujantį sandorį ir tokiais atvejais įstatymų leidėjui ginant sąžiningo trečiojo asmens interesus (CK 2.135 str.), Lietuvos teismų praktikoje sėkmingai buvo ginami sąžiningo trečiojo asmens interesus. Sandoriai, kaip prieštaraujantys atstovaujamojo interesams, atstovaujamojo reikalavimu buvo pripažinti negaliojančiais tik tuo atveju, kai tretieji asmenys apie tokį interesų konfliktą žinojo ar turėjo žinoti, t. y. buvo nesąžiningi. Tuo atveju, kai tretieji asmenys būdavo

teismo pripažinti sąžiningais, sandoriai nebūdavo pripažįstami negaliojančiais ir tokiu būdu nenukentėdavo sąžiningų trečiųjų asmenų interesai.

6. Galima teigiamai vertinti Lietuvos teismų praktiką, taikant CK 2.150 str. normas. Pagal bendrąją ieškinio senaties termino eigos pradžios nustatymo taisyklę ieškinio senaties terminas prasideda nuo tos dienos, kurią asmuo sužinojo arba turėjo sužinoti apie savo teisės pažeidimą. Kai ginčijamas sandoris sudarytas asmens veikusio pagal įgaliojimą, fiduciarinės atstovo pareigos atsiskaityti įvykdymo momentas turi esminę reikšmę, nustatant ieškinio senaties termino pradžią ir pabaigą. Ieškinio senaties termino pradžios ir pabaigos tokiam sandoriui nuginčyti nustatymas svarbus siekiant apginti atstovaujamojo interesus. Manytina, tuo atveju, jei senaties terminas būtų skaičiuojamas nuo sandorio sudarymo momento, atstovui laiku neatsiskaičius atstovaujajam, didesnė tikimybė, kad gali būti praleistas ieškinio senaties terminas atstovaujajam pateikti ieškinį dėl atstovo sudaryto sandorio pripažinimo negaliojančiu, o minėtą terminą praleidus, atstovaujajamasis prarastų galimybę ginčyti atstovo sudarytą sandorį.

7. Lietuvos teismų praktikoje buvo išnagrinėta nemažai bylų, kuriose buvo taikomi 1964 m. CK 66 str., naujojo CK 2.133 str. 6 d. ir 2.136 str. normos. Tai buvo bylos, kuriose atstovas, pažeisdamas savo fiduciarines pareigas atstovaujajam elgtis sąžiningai, ginti atstovaujamojo teises ir interesus, vykdyti atstovaujamojo nurodymus, atstovaujamojo vardu sudarė sandorius neturėdamas tam teisės arba viršydamas jam suteiktas teises.

Taikant 1964 m. CK 66 straipsnio normas teismuose buvo ginami atstovaujamojo interesai ir visiškai neginami sąžiningo trečiojo asmens interesai. Atstovo, atstovaujamojo vardu, neturint tam teisės ar viršijant suteiktas teises, sudaryti sandoriai buvo privalomi tik tuo atveju, jei atstovaujajamasis tokius sandorius patvirtindavo. Tuo atveju, jei atstovaujajamasis tokių sandorių nepatvirtindavo, sandoriai atstovaujajam būdavo neprivalomi.

Tuo tarpu taikant naujojo CK 2.133 str. 6 d. ir 2.136 str. normas teismuose buvo ginami ir atstovaujamojo, ir sąžiningo trečiojo asmens interesai. Atstovo, atstovaujamojo vardu, neturint tam teisės ar viršijant suteiktas teises, sudaryti sandoriai buvo privalomi tik tuo atveju, jei atstovaujajamasis tokius sandorius patvirtindavo. Tuo atveju, jei atstovaujajamasis tokių sandorių nepatvirtindavo, sandoriai atstovaujajam būdavo neprivalomi, tačiau tokiu atveju, remiantis CK 2.136 str. 3 d. norma, atstovas privalėjo atlyginti sąžiningo trečiojo asmens patirtus nuostolius.

8. Lietuvos teismų praktikoje didelę reikšmę atstovaujamojo interesų gynybai,

taikant CK 2.135 str. normas esant atstovo ir atstovaujamojo interesų konfliktui ir CK 2.133 str. 6 d., CK 2.136 str. normas atstovui viršijus savo teises arba atstovui sudarius sandorius neturint tam teisės, turėjo CK 2.137 str. 2 d. taikymas, kuria remiantis atstovui, kurio teisės įgaliojime nėra apibrėžtos, suteikiant teisę atlikti tik tuos veiksmus, kurių reikia atstovaujamojo turtui ir turtiniams interesams išsaugoti bei turto priežiūrai. Taip pat atstovaujamojo interesų gynybai buvo pasitelkiamos sutarčių teisės instituto normos (CK 6.193 str. 1 d., 6.228 str.), bendrieji teisės principai – teisingumo, sąžiningumo (CK 1.5 str.) ir kitos CK bendrosios nuostatos (CK 1.79, 1.92 str.).

9. Galima teigiamai vertinti tai, kad Lietuvos teismų praktika pripažįsta naujajame CK reglamentuojamą numanomą ir tariamą atstovavimą. Taikant numanomą ir tariamą atstovavimą reglamentuojančias CK 2.133 str. 2 d. ir 9 d. teisės normas, sėkmingai buvo ginami sąžiningo trečiojo asmens interesai.

Lyginant 1964 m. CK 66 str., naujojo CK 2.136 str. ir CK 2.133 str. 6 d. nustatytą reglamentavimą su naujojo CK 2.133 str. 9 dalyje nustatytu reglamentavimu, atstovaujamojo interesai mažiau ginami, nes nepriklausomai nuo to, ar atstovaujamasis tokį sandorį, kurį atstovas sudarė viršydamas savo teises, patvirtino, toks sandoris privalomas atstovaujajam. Tuo pačiu skyrėsi ir minėtų teisės normų taikymas Lietuvos teismų praktikoje. Remiantis CK 2.133 str. 9 d. normomis, teismuose buvo ginami sąžiningo trečiojo asmens interesai. Tačiau esant tariamam atstovavimui atstovo sudarytas sandoris gali būti neprivalomas atstovaujajam kitu pagrindu: jei trečiasis asmuo buvo nesąžiningas, t.y. žinojo ar turėjo žinoti, kad atstovas viršija savo teises. Sprendžiant konkrečias bylas teismuose buvo remiamasi byloje nustatytais faktinėmis aplinkybėmis ir nustatinėjama ar trečiasis asmuo turėjo pagrindo protingai ir sąžiningai tikėti, kad sudaro sandorį su tokią teisę turinčiu atstovu, t.y. ar trečiasis asmuo buvo sąžiningas, nes tik tokiu atveju atstovo sudarytas sandoris atstovaujajam būtų privalomas.

Lyginant 1964 m. CK 66 str., naujojo CK 2.136 str., CK 2.133 str. 6 d. ir CK 2.133 str. 9 dalyje nustatytą reglamentavimą su naujojo CK 2.133 str. 2 dalyje nustatytu reglamentavimu, atstovaujamojo interesai dar mažiau ginami. Tuo pačiu skyrėsi ir minėtų teisės normų taikymas Lietuvos teismų praktikoje. Teismams konstatuojant esant numanomą atstovavimą, asmens sudarytas sandoris atstovaujajam privalomas nepriklausomai nuo to, ar atstovaujamasis tokį sandorį patvirtino ir nepriklausomai nuo to, ar trečiasis asmuo buvo sąžiningas. Manytina, numanomo atstovavimo atvejais trečiasis asmuo negali būti nesąžiningas, nes atstovaujamasis savo elgesiu teikia pagrindo trečiajam asmeniui protingai manyti ir sąžiningai tikėti, kad jis paskyrė kitą asmenį savo atstovu. Taigi, tam, kad galima būtų konstatuoti esant numanomą atstovavimą, svarbu

nustatyti, ką teismai ir nustatinėjo, ar atstovaujамasis savo elgesiu teikė pagrindo trečiajam asmeniui protingai manyti ir sąžiningai tikėti, kad jis paskyrė kitą asmenį savo atstovu. Tik tuo atveju, jei trečiasis asmuo sąžiningai tikėjo, kad atstovaujамasis paskyrė kitą asmenį savo atstovu, t.y. trečiasis asmuo buvo sąžiningas, galima konstatuoti esant numanomą atstovavimą.

10. Atstovavimo teisinius santykius reglamentuojančios teisės normos nebuvo taikomos bylose, kuriose dėl klaidos ar apgaulės buvo ginčijami įgaliojimo išdavimo sandoriai, sudaryti iki įsigaliojant naujam CK. Manytina, dėl klaidos, apgaulės, smurto ar grasinimo ginčijant įgaliojimo išdavimo sandorius, sudarytus galiojant naujam CK, CK 2.133 str. 4 d. tokiu atveju galėtų būti taikoma *mutatis mutandis*: jeigu įgaliojimo išdavimo sandoris ginčijamas dėl klaidos, apgaulės, smurto ar grasinimo, tai šių faktų egzistavimas ar neegzistavimas nustatomas atsižvelgiant į įgaliojimą išdavusio asmens valią.

11. Kritikuotina Lietuvos teismų praktika, esant darbo santykiams, taikyti konkurencijos draudimą reglamentuojančias teisės normas. Remiantis CK 2.152 straipsnio 1 dalimi, prekybos agentas gali būti tik nepriklausomas asmuo. Nežiūrint į tai, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas teisingai išaiškino, kad esant draudimui konkuruoti, turėtų būti ir kita sutarties sąlyga – numatanti ieškovui kompensaciją. Dabar galiojančiame CK galime rasti analogiškas nuostatas – CK 2.164 str. 4 ir 8 dalys, kuriose ginami atstovo interesai. Manytina, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas teisingai taikė CK 2.156 str. ir CK 2.165 str. nuostatas.

Skirtingai nei CK 2.136 str. ir CK 2.133 str. 6 d., CK 2.163 straipsnyje labiau saugomos trečiųjų asmenų teisės ir numatyta daugiau pareigų atstovaujамajam. Nors Lietuvos teismų praktikoje CK 2.163 str. nebuvo taikytas ir LAT nėra išaiškinęs CK 2.163 str. normų taikymo, CK 2.163 str. normų taikymas ateityje Lietuvos teismų praktikoje yra tikėtinas.

Atsižvelgiant į negausią ir dažnai kritikuotiną Lietuvos teismų praktiką taikant prekybos agento ir prokūros institutų teisės normas, manytina, galima būtų teigti, kad Lietuvos teismų praktika taikant prekybos agento ir prokūros institutų teisės normas yra nesusiformavusi.

Literatūros sąrašas

1. Norminiai teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija (Valstybės žinios, 1992, Nr 33-1014).
2. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2000, Nr 74-2262, Nr VIII-1864).
3. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2002, Nr. 36-1340, Nr. IX-743).
4. Lietuvos TSR civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 1964, Nr 19-138).
5. Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo įstatymas (Valstybės žinios, 2002, Nr 60-2412, Nr IX-900).
6. Lietuvos Respublikos prekybos įstatymas (Valstybės žinios, 1995, Nr. 10-204, Nr. I-747).
7. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas (Valstybės žinios, 2000, Nr 64-1914, Nr VIII-1835).
8. Lietuvos Respublikos žemės ūkio bendrovių įstatymas (Valstybės žinios, 1991, Nr 13-328, Nr I-1222).
9. Lietuvos Respublikos Individualių įmonių įstatymas (Valstybės žinios, 2003, Nr 112-4991, Nr IX-1805).

2. Specialioji literatūra

1. DRIUKAS. A., VALANČIUS. V. *Civilinis procesas: teorija ir praktika II tomas*. Vilnius, 2006.
2. GREIČIUS. R. *Įmonės vadovo fiduciarinės pareigos*. Vilnius, 2005.
3. KIRŠIENĖ. J., et al. *Civilinė teisė. 2 dalis*. Vilnius, 2004.
4. MAKSIMAITIS. M. *Civiliniai įstatymai Lietuvos teritorijoje pirmojoje XX amžiaus pusėje*. Vilnius, 2005.
5. MIKELĖNAS. V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys*. Justitia, 2002, Vilnius.
6. MIKELĖNAS. V. *Sutarčių teisė. Lyginamoji studija*. Vilnius, 1997.
7. MIZARAS. V. Teisiniai atstovavimo santykiai: prokūros samprata ir ypatumai. *Justitia*, 2007, Nr 1(63).
8. STANISLOVAITIS. M. *Lietuvos komercinė teisė*. Vilnius, 2003.

9. ŽALĖNIENĖ. I. *Atstovavimas civiliniame procese (teoriniai ir praktiniai aspektai)*. Vilnius, 2005.

3. Praktinė medžiaga

1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. balandžio 6 d. nutartis c. b. *T. Žasytis v. J. V. Viršilos IĮ*, 3K-3-147/2007, kat. 21.4.2.8; 28.1; 114.11.

2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. lapkričio 30 d. nutartis c. b. *Nijolės Valenčiūnaitės IĮ v. UAB „Zepter International“*, 3K-3-627/2005, kat. 93.2.11; 95.2.

3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. lapkričio 21 d. nutartis c. b. *UAB „Sigeta“ v. UAB „Kriautė“*, 3K-3-597/2005, kat. 35.4; 40.2; 42.8; 52.3; 114.11.

4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. lapkričio 14 d. nutartis c.b. *S.Dambrauskas v. M.M. Baltrėnas*, 3K-3-569/2005, kat. 21.4.1.1; 28.1; 114.11.

5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. birželio 20 d. nutartis c. b. *A. Balsys v. V. Balsienė*, 3K-3-347/2005, kat. 21.4.1.1.; 21.4.1.3.; 75.8.; 121.20.

6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. birželio 15 d. nutartis c. b. *UAB „Dausa“ v. AB bankas Turto bankas*, 3K-3-343/2005, kat. 21.4.2.8.

7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. balandžio 11 d. nutartis c. b. *B. Lydeka v. D. Rakeckienė ir kt.*, 3K-3-250/2005, kat. 49.

8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. balandžio 4 d. nutartis c. b. *UAB Coris Vilnius v. M. Masedunskas*, 3K-3-230/2005, kat. 21.4.2.8; 44.2.4.1; 24.1.

9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. kovo 2 d. nutartis c. b. *A. M. Sidaras v. R. Sidaras*, 3K-3-146/2005, kat. 45.6.

10. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. vasario 14 d. nutartis c. b. *E.Malyško v. AB „Lithun“*, 3K-3-87/2005, kat. 129.1.

11. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. vasario 14 d. nutartis c. b. *R. J. Jančiauskas v. UAB „Filana“*, 3K-365/2005, kat. 11.7.1; 42.8.

12. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005

m. sausio 17 d. nutartis c. b. *L. Aleliūnienė v. Ž. Prasčiūnienė*, 3K-3-45/2005, kat. 28.2; 21.4.1.1.

13. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. sausio 5 d. nutartis c. b. *UAB „Senukų prekybos centras“ v. UAB „EM trans“*, 3K-3-3/2005, kat. 60; 61.

14. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. lapkričio 3 d. nutartis c. b. *V. Nevedomskis v. UAB „Autosparnai“*, 3K-3-592/2004, kat. 15.2.2.8; 45.4.

15. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. spalio 28 d. nutartis c. b. *UAB „Kazlų Rūdos metalas“ v. AB krediyt Bank S.A.*, 3K-3-535/2004, kat. 25.3; 27.6; 65.

16. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. spalio 6 d. nutartis c. b. *L. Petronaitytė v. A. Dmitrašuk*, 3K-3-520/2004, kat. 15.2.1.1; 25.7; 36.4; 119.

17. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. rugsėjo 6 d. nutartis c. b. *I. Tarkovska v. ŽŪB „Pavasaris“*, 3K-3-417/2004, kat. 22.1; 25.3; 37.7.

18. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. birželio 28 d. nutartis c. b. *G. Andriuškevičius v. AB „Alytaus tekstilė“*, 3K-3-353/2004, kat. 2.3.1; 2.11; 5.3.2.1; 22.1.

19. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. kovo 10 d. nutartis c. b. *R. Vaičienė v. J. Diržienė*, 3K-3-186/2004, kat. 15.2.1.1.; 22.1.

20. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. sausio 19 d. nutartis c. b. *UAB „Vėjavaikė“ v. UAB „Sandeksa“*, 3K-3-42/2004, kat. 40.3.

21. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. gruodžio 3 d. nutartis c. b. *J. Bimbirienė v. G.M. Draugelienė*, 3K-3-1169/2003, kat. 85.2.

22. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. spalio 8 d. nutartis c. b. *M. Zembžycki v. L. Mikalčienė*, 3K-3-921/2003, kat. 15.2.1.1; 18.2.

23. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2003 m. birželio 5 d. nutartis c. b. *D. Baliūnas v. UAB „Kemira Agro Vilnius“*, 3K-7-408/2003, kat. 13; 82.

24. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003

m. kovo 24 d. nutartis c. b. *R. Urbonavičienė v. A. Daunoras*, 3K-3-401/2003, kat. 15.2.1.1.; 15.2.2.7.; 25.7.

25. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. vasario 12 d. nutartis c. b. *E. Peleckytė v. R. Narmontienė*, 3K-3-228/2003, kat. 22.2; 27.6.

26. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. lapkričio 25 d. nutartis c. b. *UAB „Lazdijų autobusų parkas“ v. Raimundas Purvinskas*, 3K-3-1457/2002, kat. 15.2.1.1; 22.1.

27. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. rugsėjo 25 d. nutartis c. b. *E. Miškinienė v. D. Butkevičienė ir kt.*, 3K-3-1069/2002, kat. 47.5; 126.5.

28. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. sausio 21 d. nutartis c. b. *V. Savickas v. J. Sriubaitė ir kt.*, 3K-3-353/2002, kat. 15.2.2.7.; 22.1.

29. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. sausio 7 d. nutartis c. b. *J. Raščiauskas v. K. Kuoras*, 3K-3-14/2002, kat. 27.6.

30. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. gruodžio 19 d. nutartis c. b. *Antanas Lučinskas v. Vida Alesienė*, 3K-3-1218/2001, kat. 15.2.1.1; 22.1, 25.8.1; 69.5.1.

31. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. spalio 24 d. nutartis c. b. *O. M. Kabišaitienė, J. Kabišaitis v. S. Kalininas ir kt.*, 3K-3-1008/2001, kat. 15.2.2.7.

32. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 1999 m. spalio 27 d. nutartis c. b. *P. Simanovič v. Z. Samanavičienė ir kt.*, 3K-3-721/1999, kat. 42.

33. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 1999 m. gegužės 24 d. nutartis c. b. *J. Kručaitė v. A. Jurkevičienė ir kt.*, 3K-3-157/1999, kat. 42.

Santrauka

Šiame darbe analizuojamas atstovavimo civilinėje teisėje instituto taikymas Lietuvos teismų praktikoje. Tuo tikslu analizuojama atstovavimo instituto samprata, atstovaujamojo, trečiojo asmens ir atstovo interesų konflikto reglamentavimo taikymas Lietuvos teismų praktikoje, atstovo, atstovaujamojo vardu, neturint tam teisės ar viršijant suteiktas teises, sudarytų sandorių reglamentavimo taikymas Lietuvos teismų praktikoje, atstovavimo instituto taikymas bylose, kuriose buvo ginčijami įgaliojimo išdavimo sandoriai, sudaryti dėl apgaulės ar klaidos, taip pat komercinį atstovavimą reglamentuojančių teisės normų taikymas Lietuvos teismų praktikoje. Didelis dėmesys darbe skiriamas atstovaujamojo ir sąžiningo trečiojo asmens interesų gynybai teisme taikant atstovavimo teisinius santykius reglamentuojančias teisės normas.

Atstovavimą civiliniame procese reglamentuojančios teisės normos priskirtinos tarpšakiniam atstovavimo institutui, jungiančiam savyje kelių teisės šakų normas, todėl atstovavimo civiliniame procese instituto taikymas Lietuvos teismų praktikoje šiame darbe neanalizuojamas.

Darbe remtasi Lietuvos Respublikos Konstitucija, Lietuvos Respublikos civiliniu kodeksu ir kitais teisės aktais, atstovavimo civilinėje teisėje instituto pagrindu susiklosčiusia Lietuvos teismų praktika, mokslinėmis monografijomis, Lietuvos leidiniuose išspausdintais moksliniais straipsniais, teisės aktų komentarais ir vadovėliais.

Application of Institution of Representation in the Practice of Lithuanian Courts

In this work the application of institution of representation in civil law to the practice of Lithuanian courts is analysed. Therefore the following matters are analysed: the conception of the institution of representation; the application of regulation of conflict of interests in practice of Lithuanian courts of the person who is represented, the third person and a representative; the representative taking action in the name of the represented having no right to do that or exceeding the rights given; the application of regulation of arranged deals in the practice of Lithuanian courts; the application of institution of representation in such cases where the deals of warrant distribution made by mistake or deception were in question as well as the application of law standard regulating commercial representing in the practice of Lithuanian courts. Much attention is drawn to the defense of interests of the represented and an honest third person in court while applying law standards regulating legal relations of representing.

Law standards regulating representation in civil process are ascribed to different branches of the institution of representation combining standards of several branches. Therefore the application of institution of representation in civil process in the practice of Lithuanian courts is not analysed in this work.

The work is based on Constitution of the Republic of Lithuania, Civil Code of the Republic of Lithuania and other legal deeds, the practice of Lithuanian courts formed on the grounds of institution of representation in civil law, monographs, scientific articles printed in Lithuanian press, comments on legal deeds and textbooks.